

Vuoroasuminen lainsäädäntöön

Heli Aaltonen

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Vuoroasuminen lainsäädäntöön

Heli Aaltonen
Liiketalous
Opinnäytetyö
Kesäkuu, 2019

Heli Aaltonen

Vuoroasuminen lainsäädäntöön

Vuosi	2019	Sivumäärä	46
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millaisia muutoksia lainsäädäntöön on tulossa vuoroasumiseen liittyen sekä millaisia vaikutuksia vuoroasumisella on niin juridisesti kuin lääketieteellisesti. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) on astunut voimaan jo yli 35 vuotta sitten, joten lain uudistaminen on tarpeellinen, jotta laki saadaan vastaamaan paremmin nykyistä yhteiskuntaa ja perhemuotoja. Uudistettu lainsäädäntö on astumassa voimaan 1.12.2019.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on oikeusdogmatiikka. Oikeusdogmatiikka tutkii oikeusjärjestykseen kuuluvia sääntöjä ja systematisoi voimassa olevaa oikeutta. Opinnäytetyön lähteenä on käytetty voimassa olevaa lainsäädäntöä, kuten lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, lastensuojelulakia sekä lain esitöitä. Suomen oikeusjärjestykseen vaikuttavat olennaisesti myös kansainväliset sopimukset, joten opinnäytetyössä lähteenä on käytetty YK:n lapsen oikeuksien sopimusta. Apuna lain tulkitsemisessa on käytetty oikeuskirjallisuutta. Opinnäytetyön ollessa lapsioikeuteen liittyvä, on tarpeen ollut käyttää lähteenä myös eri alojen, kuten terveydenalan, asiantuntijoiden lausuntoja.

Opinnäytetyön keskeinen lähde on hallituksen esitys 88/2018. Kyseisessä hallituksen esityksessä on ehdotettu useita muutoksia lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Yksi muutos koskee vuoroasumista. Vuoroasuminen ei ole uusi käsite, mutta sitä ei ole aikaisemmin tunnettu lainsäädännössä. Vuoroasuminen on toteutettu tähän asti laajalla tapaamisoikeudella, mutta 1.12.2019 voimaan astuvassa lainsäädännössä on säädetty erikseen vuoroasumisesta.

Lain esitöissä käytetään usein oikeusvertailua eli vertaillaan yhden tai useamman eri maan lainsäädäntöä Suomen lainsäädäntöön. Opinnäytetyössä oikeusdogmatiikan ohella tutkimusmenetelmänä käytetään oikeusvertailua ja tarkastellaan, kuinka vuoroasumisesta on säädetty Norjan ja Ruotsin lainsäädännöissä.

Opinnäytetyössä käytetyn aineiston perusteella voidaan todeta vuoroasumisen olevan hyvä asumisjärjestely, silloin kun tietyt edellytykset täyttyvät. Yksi tärkeä edellytys vuoroasumisen onnistumiseksi on vanhempien välinen yhteistyö. Vuoroasumista mietittäessä on otettava huomioon muun muassa lapsen ikä ja päätös vuoroasumisesta on tehtävä aina lapsen edun mukaisesti.

Asiasanat: Lapsioikeus, vuoroasuminen, lapsen etu

Heli Aaltonen

Dual residence and legislation

Year	2019	Pages	46
------	------	-------	----

The aim of the thesis was to find out what kind of changes are about to come relating to the laws of dual residence and what kind of influences it will bring juridically and in medicine. The act on Child Custody and Right of Access (361/1983) has been in force over 35 years ago, so it is necessary to reform the law, to make the law more responsive to current society and family forms. The revised legislation will enter into force on 1 December 2019.

The research method used in the thesis was legal dogmatic. Legal dogmatic studies the rules of judicial system and systematizes current justice. Sources for the thesis were current laws, such as the act on Child Custody and Right of Access and Child Welfare Act and legislative drafts. International agreements also have a significant impact on the Finnish legal system, so the source of the thesis was the Convention on the Rights of the Child. Justice literature has been used to help to interpret the laws. The thesis is about child law, so it has been necessary to use sources and opinions from other fields of professions, such as healthcare experts.

The main source of the thesis was government proposal 88/2018. The proposal has suggested several changes to the Act on Child Custody and Right of Access. One of the changes concerns dual residence. Dual residence is not a new concept, but it is not previously known in law. Dual residence is being implemented so far with wide visiting rights, but the legislation that comes into force on December 1, 2019, provides for separate settlements.

In the legislative drafts comparative law is often used, in other words the legislation of one or more different countries is compared with Finland's legislation. In addition to the legal dogmatic comparative law it has been used as a research method in the thesis and an examination as to how dual residence has been prescribed in Norway's and Sweden's legislation.

Based on the material that has been used in the thesis it can be stated that dual residence is a good living arrangement when certain preconditions become full. One important precondition for the success of dual residence is cooperation between the parents. When considering dual residence, the age of the child should be considered, and the decision on dual residence should always be made in the best interest of the child.

Keywords: Child law, dual residence, child's interest

Lyhenteet

EIOS	Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999
HE	Hallituksen esitys
KKL	Kotikuntalaki 201/1994
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
LHL	Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983
LOS	YK:n lapsen oikeuksien sopimus
LSL	Lastensuojelulaki 417/2007
Passil	Passilaki 671/2006
PL	Suomen perustuslaki 731/1999
StVL	Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta
TPL	Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 619/1996

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Opinnäytetyö	8
2.1	Tarkoitus ja rakenne	8
2.2	Tutkimusmenetelmä	8
2.3	Aineisto	9
3	Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta	11
3.1	Lapsen huolto	11
3.2	Tapaamisoikeus	13
4	Hallituksen esitys vuoroasumisen lisäämisestä lainsäädäntöön	14
4.1	Sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunto	15
4.2	Lakivaliokunnan mietintö	17
4.3	Asiantuntijalausunnot	18
5	Lapsen etu	20
5.1	Lapsen etu lapsenhuoltolaissa ja lastensuojelulaissa	21
5.2	Lapsen etuun vaikuttavat tekijät	22
5.3	Lapsen mielipide ja kuuleminen	24
6	Vuoroasuminen	27
6.1	Ero	27
6.2	Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat sopimukset	28
6.3	Vuoroasuminen lainsäädännössä	29
6.4	Vuoroasumisen edellytykset	30
6.5	Vieraannuttamisoireyhtymä ja vuoroasuminen	31
6.6	Vuoroasumisen vaikutukset lapseen	33
6.7	Vuoroasuminen Ruotsissa ja Norjassa	34
6.7.1	Ruotsi	34
6.7.2	Norja	35
6.8	Kokemuksia vuoroasumisesta	36
7	Pohdinta	38
	Lähteet	43

1 Johdanto

Vuoroasumisen lisääminen lainsäädäntöön on opinnäytetyön kirjoittamisen hetkellä ajankohtainen asia, sillä vuoroasuminen astuu voimaan lainsäädännössä joulukuussa 2019. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, mitä vuoroasumisen lisääminen lainsäädäntöön tarkoittaa, milloin vuoroasuminen on mahdollinen asumisjärjestely ja millaisia vaikutuksia vuoroasumisella on niin juridisesti kuin lapsen terveyteen liittyen.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on oikeusdogmatiikka. Oikeusdogmatiikan ohella opinnäytetyössä on käytetty oikeusvertailua. Tarkastelun kohteena on voimassa oleva lainsäädäntö sekä lainsäädäntöön tulevat muutokset. Apuna lain tulkinnassa on käytetty oikeuskirjallisuutta.

Vuoroasuminen ei ole uusi käsite, mutta lainsäädännössä ei ole aikaisemmin ollut mainintaa vuoroasumisesta. Vuoroasuminen on tähän asti järjestetty laajalla tapaamisoikeudella. Vuoroasumisella tarkoitetaan asumisjärjestelyä, jossa lapsi asuu vähintään 40 % kalenterivuodesta toisen vanhemman luona¹. Suomessa vahvistettiin vuonna 2017 yli 48 000 sopimusta lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta. Vuoroasuminen on jatkuvasti yleistynyt asumisjärjestely. Vuonna 2017 vuoroasumisesta sovittiin yhteensä yli 3100 kertaa.²

Lapsen etu on lapsioikeuden yksi tärkeimmistä käsitteistä. Lapsen etu ei ole yksiselitteinen käsite, vaan se on määriteltävä jokaisessa tapauksessa erikseen. Kaikki lapsiin kohdistuvat päätökset on tehtävä lapsen edun mukaisesti.³ Tämä tarkoittaa sitä, ettei päätös ole aina välttämättä se, mitä lapsi ja/tai vanhemmat haluavat. Sopimus vuoroasumisesta on myös tehtävä lapsen edun mukaisesti. Vuoroasumisjärjestely on mahdollista, kun tietyt edellytykset täyttyvät, kuten vanhempien välinen yhteistyö. Vuoroasumista mietittäessä on otettava lapsen mielipide huomioon, mikäli tämä on muun muassa lapsen ikä huomioon ottaen mahdollista. Mielipiteen huomioon ottaminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsi saa itse päättää asumisjärjestelystä.

Vuoroasuminen herättää hyvin erilaisia mielipiteitä. Vuoroasumisen voidaan katsoa olevan hyvä asumisjärjestely silloin, kun siihen liittyvät edellytykset täyttyvät, mutta vuoroasuminen ei missään nimessä sovellu kaikille. Vuoroasuminen on arvioitava jokaisen lapsen kohdalla erikseen.

¹ HE 88/2018 vp, 20.

² Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2017.

³ Lapsen oikeuksien komitea 2013, 9-10.

2 Opinnäytetyö

2.1 Tarkoitus ja rakenne

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella, millaisia muutoksia vuoroasumiseen liittyen on tulossa lapsen huolto ja tapaamisoikeus lakiin. Tavoitteena on selvittää, millaisia vaikutuksia vuoroasumisella on muun muassa juridisesti sekä lapsen terveyteen liittyen.

Opinnäytetyön toisessa luvussa kerrotaan oikeudellisista tutkimusmenetelmistä, opinnäytetyön tutkimusmenetelmästä sekä opinnäytetyön aineistosta. Opinnäytetyön kolmannessa luvussa tarkastellaan ensin voimassa olevaan lainsäädäntöä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Neljännessä luvussa tarkastelun kohteena on hallituksen esitys vuoroasumisen lisäämisestä lainsäädäntöön. Hallituksen esityksen lisäksi selvitetään eri asiantuntijoiden mielipidettä vuoroasumisesta ja sen lisäämisestä lainsäädäntöön. Lapsioikeuden oleellinen käsite on lapsen etu, joten viidennessä luvussa selvitetään, mitä lapsen etu tarkoittaa ja mitkä tekijät on otettava huomioon arvioitaessa lapsen etua sekä kuinka lapsen mielipide on otettava huomioon lasta koskevissa päätöksissä.

Kuudes luku koskee lasten vuoroasumista. Alkuun käydään läpi vanhempien eroa ja eron jälkeen tehtäviä sopimuksia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Tämän jälkeen selvitetään, mitä vuoroasumisella tarkoitetaan lainsäädännössä, millaisia vaikutuksia vuoroasumisella on sekä milloin vuoroasumisen on mahdollinen asumisjärjestely. Vuoroasuminen on hyvin yleinen asumisjärjestely kansainvälisesti, joten kuudennessä luvussa vertaillaan, kuinka vuoroasuminen on käytössä Norjan ja Ruotsin lainsäädännössä. Luvussa myös tarkastellaan hieman lapsien kokemuksia vuoroasumisesta. Viimeisessä luvussa on opinnäytetyön pohdinta.

2.2 Tutkimusmenetelmä

Oikeustieteen tutkimusmenetelmä eli metodi määräytyy tutkimuskohteen mukaan. Tutkimusmenetelmä valitaan sen mukaan, millä saadaan ratkaistua kyseessä oleva tutkimusongelma.⁴

Oikeustieteessä on erilaisia tarkastelutapoja ja olennaisimmat osa-alueet ovat lainoppi eli oikeusdogmatiikka, oikeushistoria, oikeussosiologia, oikeusfilosofia sekä oikeusvertailu. Kirjallisen työn laadinnassa voidaan käyttää useampaa tarkastelutapaa ja kirjallisen työn laatijan tulee itse hahmottaa työnsä tarkastelutapa.⁵

⁴ Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, 27.

⁵ Husa yms. 2008, 19-20.

Yleisin oikeudellinen tutkimusmenetelmä on oikeusdogmatiikka. Oikeusdogmatiikan tehtävänä on tutkia oikeusjärjestykseen kuuluvia sääntöjä sekä systematisoida eli jäsentää voimassa olevaa oikeutta. Oikeusjärjestyksen tutkimisella pyritään selvittämään sääntöjen sisältöä ja tätä kutsutaan yleisesti tulkitsemiseksi.⁶

Myös oikeushistoria on oikeusdogmatiikan ohella yleinen tutkimusmenetelmä. Oikeushistoria tutkii oikeutta ja oikeuden kehitystä. Tarkoituksena on tuottaa tietoa oikeudesta, jota ei enää ole olemassa sellaisena kuin se alun perin oli. Oikeushistorian avulla voidaan tutkia oikeuden kehitystä ja löytää perusteet voimassa olevan oikeudellisten sääntöjen syntyyn.⁷

Oikeussosiologia tutkii oikeutta yhteiskunnallisena ilmiönä ja toiminta-alueena. Oikeussosiologiassa tarkastellaan oikeuden ja muiden yhteiskunnallisten toiminta-alueiden vuorovaikutussuhteita.⁸ Oikeussosiologia pyrkii selvittämään esimerkiksi miksi ja miten oikeusjärjestykseen kuuluvia sääntöjä noudatetaan. Oikeusfilosofia on oikeuden, oikeudellisten ilmiöiden sekä oikeustieteen filosofointia, toisin sanoen oikeusfilosofiassa tutkitaan asioita filosofisen argumentaation avulla.⁹

Oikeusvertailu on kahden tai useamman eri maan oikeussääntöjen ja oikeusilmiöiden vertailua toisiinsa. Oikeusvertailu voi olla itsenäinen tutkimusmenetelmä, mutta on yleistä, että oikeusvertailua käytetään oikeusdogmatiikan sekä oikeushistorian tukena. Oikeusvertailu syventää oikeusjärjestyksen tuntemusta sekä kehittää oikeusjärjestystä. Oikeusvertailua käytetään usein lainvalmistelussa.¹⁰

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on oikeusdogmatiikka. Opinnäytetyössä tarkastellaan tällä hetkellä voimassa olevaa lainsäädäntöä sekä lainsäädäntöön tulevia muutoksia. Tarkastelussa on erityisesti lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva lainsäädäntö sekä hallituksen esitys lain muuttamisesta. Oikeusdogmatiikan ohella opinnäytetyössä käytetään myös oikeusvertailua. Opinnäytetyössä vertaillaan, kuinka Suomen lainsäädännössä joulukuussa 2019 voimaan astuva vuoroasuminen on otettu huomioon Norjan ja Ruotsin lainsäädännöissä.

2.3 Aineisto

Oikeustieteen kirjallisessa työssä tulee käyttää useita eri oikeuslähteitä. Oikeuslähteitä ovat lähteet, jotka sisältävät tietoa oikeuden sisällöstä. Oikeuslähteet jaetaan kolmeen eri

⁶ Husa yms. 2008, 20.

⁷ Husa yms. 2008, 21.

⁸ Hirvonen 2011, 29.

⁹ Husa yms. 2008, 22.

¹⁰ Husa yms. 2008, 23.

ryhmään; vahvasti velvoittavat, heikosti velvoittavat sekä sallitut oikeuslähteet. Vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä ovat laki ja maantapa. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat lainvalmistelutyöt sekä ennakkoratkaisut. Sallittuja oikeuslähteitä ovat muun muassa oikeustiede, yleiset oikeusperiaatteet, vertailevat argumentit sekä Euroopan yhteisön suositukset ja lausunnot.¹¹

Opinnäytetyön aineisto on kerätty useasta eri oikeuslähteestä. Opinnäytetyön keskeisimmät oikeuslähteet ovat lainsäädäntö, lainsäädännön esityöt sekä kansainväliset sopimukset. Lain tulkittamisen apuna käytetään oikeuskirjallisuutta.

Opinnäytetyön aihe liittyy lapsioikeuteen. Lapsioikeus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä. Lapsioikeuden tarkoituksena on tarkastella, millaisia oikeuksia lapsille kuuluu ja kenen tehtävänä on toteuttaa lasten oikeudet. Lapsioikeudellinen lainsäädäntö sisältää velvoitteita lasten oikeuksien toteuttamiseksi sekä asettaa rajoja lasten oikeuksiin puuttumiselle.¹²

Lapsiin liittyvissä oikeudellisissa tutkimuksissa on joskus tarpeellista hyödyntää asiantuntemusta myös muilta tieteenaloilta, jotka liittyvät muun muassa lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin.¹³ Opinnäytetyössä lähteenä on muun muassa terveydenalan asiantuntijoiden lausuntoja liittyen lapsen kehitykseen ja tarpeisiin.

Lapsioikeuden lähtökohta on lapsen oikeuksien sopimus sekä keskeisenä säädöksenä perustuslaki. Lapsen oikeuksien sopimus on hyväksytty vuonna 1989 ja sen sisältö koostuu muissa ihmisoikeussopimuksissa turvatuista oikeuksista sekä pelkästään lapsille kuuluvista ihmisoikeuksista, kuten oikeus erityiseen suojeluun, lepoon ja leikkiin. Suomen lainsäädännössä lapsen oikeuksien sopimus astui voimaan vuonna 1991.¹⁴

Lapsiin liittyviä lainsäädäntöjä Suomessa ovat muun muassa äitiyslaki, isyyslaki, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, lastensuojelulaki, varhaiskasvatuslaki ja perusopetuslaki. Näiden lakien lisäksi lapsia koskevia säädöksiä löytyy myös muun muassa potilaslaista, etu- ja sukunimilaista sekä rikoslaista.¹⁵ Opinnäytetyön keskeisin laki, jota tarkastellaan, on laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

¹¹ Aarnio 2014, 230-256.

¹² Hakalehto 2018, 11-12.

¹³ Hakalehto 2018, 13.

¹⁴ Hakalehto 2018, 14, 17.

¹⁵ Hakalehto 2018, 23.

3 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (LHL 361/1983, jäljempänä lapsenhuoltolaki) on astunut voimaan 1.1.1984¹⁶. Lapsenhuoltolailla parannettiin avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen vanhemman oikeuksia ja avioerovanhempien oikeuksia. Aikaisemmin vain avioliitossa olevat vanhemmat saivat yhdessä toimia lapsen huoltajina. Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen huolto kuului yksinomaan äidille. Huoltajuus oli mahdollista siirtää tuomioistuimen päätöksellä lapsen isälle, jolloin kuitenkin äidin oikeus huoltajuuteen päättyi. Avioerotilanteessa vain toinen vanhemmista oli oikeutettu jatkamaan lapsen virallisena huoltajana.¹⁷

3.1 Lapsen huolto

LHL 1 §:n mukaan lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. LHL 3 §:n mukaan lapsen huoltajina voivat olla joko hänen vanhempansa tai ne henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu.

LHL 3 §:n mukaisia lapsen huoltomuotoja on kolme: yhteishuolto, yksinhuolto sekä oheis- ja sijaishuolto. Yhteishuolto tarkoittaa, että lapsen vanhemmat vastaavat lapsen huollosta yhdessä ja tekevät kaikki lapseen kohdistuvat päätökset yhdessä. Yhteishuolto voi myös olla rajoitettua, jolloin tuomioistuimen päätöksellä tiettyjen asioiden päätösvalta voidaan myöntää vain toiselle vanhemmalle. Yksinhuollossa lapsen vanhempana toimii vain toinen vanhempi, jolloin yksinhuoltaja voi tehdä yksin kaikki lapseen kohdistuvat päätökset. Oheis- ja sijaishuollon voi määrätä vain tuomioistuin, jolloin lapsen huolto uskotaan tuomioistuimen päätöksellä vanhempien lisäksi tai sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle.¹⁸

LHL 6 §:n mukaan lapsen syntyessä keskenään avioliitossa oleville vanhemmille, on molemmat vanhemmat lapsen huoltajia. Mikäli vanhemmat eivät ole avioliitossa keskenään, on lapsen huoltaja ainoastaan lapsen synnyttänyt äiti.

Avioliiton ulkopuolella syntyneellä lapsella ei virallisesti ole isää ennen kuin isyys on vahvistettu tai tuomioistuin on antanut päätöksen. Isyys voidaan vahvistaa vapaaehtoisesti, mikä tarkoittaa, että mies tunnustaa lapsen omakseen. Mikäli mies ei vapaaehtoisesti tunnustusta tee, on isyys mahdollista vahvistaa tuomioistuimen päätöksellä nostamalla isyyskanne. Isyyden vahvistaminen vapaaehtoisesti tai tuomioistuimen päätöksellä ei kuitenkaan tee isästä lapsen

¹⁶ HE 88/2018 vp, 5.

¹⁷ Gottberg 2013, 175-176.

¹⁸ ks. esim. Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen 2017.

huoltajaa, vaan lapsen huollosta on tehtävä erillinen sopimus. Mikäli vanhemmat menevät keskenään avioliittoon lapsen syntymän jälkeen, tulee molemmista vanhemmista lapsen huoltajia ilman erillistä sopimusta.¹⁹ Lapsen vanhemmuus ja huoltajuus ovat käytännössä kaksi täysin eri käsitettä. Äitiyttä ja isyyttä ei voida lakkauttaa, vaikka he eivät olisi soveliaita vanhemmiksi, kun taas huoltajuus voidaan ottaa pois tarpeen niin vaatiessa.²⁰

Lapsen huollon uskominen jollekin toiselle henkilölle on tuomioistuimen päätettävissä. Tuomioistuin ei kuitenkaan voi määrätä huoltajaksi henkilöä, joka ei tähän itse ole suostunut. Yleisimpiä tilanteita, kun huoltajuus uskotaan muulle kuin vanhemmalle, ovat vanhempien kuolema tai yksinhuoltajan uuden puolison määrääminen toiseksi huoltajaksi.²¹

LHL 5 §:n mukaan lapsen huoltajat ovat yhteistoimintavelvollisia eli lapsen huollosta vastaamaan yhdessä ja lasta koskevat päätökset myös tehdään yhdessä. Lasta koskevia päätöksiä ovat muun muassa asuinpaikka, päivähoito, koulutus, terveydenhoito sekä lapsen etu- ja sukunimi.²² LHL 5 §:n mukaan yhteistoimintavelvoitteesta voidaan kuitenkin poiketa silloin, kun joku huoltajista on estynyt osallistumaan päätöksentekoon ja ratkaisun viivästymisestä aiheutuisi vain haittaa, ja kyseessä ei ole tulevaisuuden kannalta niin merkittävä asia, että se vaatisi jokaisen huoltajan suostumuksen. Yhteistoimintavelvoitteesta voidaan poiketa myös tuomioistuimen päätöksellä. LHL 9 §:n mukaan tuomioistuin voi päättää yhteishuoltajien tehtävien jaosta. Tehtävänjakomääräys voi olla esimerkiksi sellainen, että toinen vanhempi saa päättää yksin lapsen asumisesta ja passista, ja muut lasta koskevat päätökset tulee tehdä yhdessä.

Jos lapsen vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen lapsensa huoltajuudesta, ratkaisee huoltajuuskiistan lopulta tuomioistuin. Tuomioistuimen tulee ratkaista huoltajuuskiista aina lapsen edun mukaisesti. Tuomioistuimen tulee tarpeen vaatiessa pyytää lapsen tai eri paikkakunnilla asuvien vanhempien sosiaalilautakunnalta selvitys lapsen ja perheen olosuhteista ja asioista, jotka vaikuttavat tuomioistuimen päätökseen. Sosiaalilautakunnalla on myös oikeus antaa tuomioistuimelle oma suosituksensa, kuinka heidän mukaansa huoltajuus tulisi ratkaista.²³

Huoltajuusasioissa myös lapsen mielipiteellä on merkitys lasta koskeviin päätöksiin. LHL 11 §:n mukaan, kun päätös koskee lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta, tulee selvittää lapsen

¹⁹ Kangas 2012, 102.

²⁰ Kangas 2012, 101.

²¹ Kangas 2012, 103.

²² Aaltonen 2009, 25.

²³ Gottberg 2013, 179.

omat toivomukset ja mielipide. Pääsääntöisesti kuulemisen hoitaa sosiaalitoimi, mutta tarvittaessa kuulemisen voi hoitaa myös tuomioistuin²⁴. LHL 11 §:n mukaan lapsen kuulemisessa on tärkeä ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso, ja se, ettei kuulemisesta aiheudu haittaa lapselle, hänen vanhemmilleen sekä heidän välisille suhteilleen.

3.2 Tapaamisoikeus

LHL 2 §:n mukaan tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu. Tapaamisoikeus ei ole ainoastaan lapsen oikeus, vaan se kuuluu eräällä lailla myös vanhempien oikeuksiin. Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIOS 63/1999) 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Kyseisellä artiklalla taataan vanhemman oikeus pitää yhteyttä lapseensa, joka ei asu hänen kanssaan²⁵.

Lapsen oikeus tavata vanhempaansa ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vanhemman on pakko tavata lastaan. Mikäli vanhempi haluaa tavata lastaan, on vanhemmalla oikeus vaatia tapaamisen täytäntöönpanoa, kun taas mikäli vanhempi ei ole kiinnostunut tapaamaan lastaan, ei lapsella ole oikeutta vaatia tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa.²⁶

Vanhemmilla on oikeus yhdessä päättää, kumman vanhemman luona lapsi asuu sekä kuinka lapsi pitää yhteyttä ja tapaa vanhempaansa, jonka luona ei asu. Mikäli vanhemmat eivät päätöstä saa tehtyä yhteisymmärryksessä, tekee päätöksen lopulta tuomioistuin lapsen edun mukaisesti.²⁷

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat sopimukset on tehtävä kirjallisesti ja ne tulee vahvistaa lapsen kotipaikan sosiaalilautakunnassa²⁸. Vaikka tapaamisoikeutta koskevat sopimukset tulee tehdä kirjallisesti, ei vanhempien ole pakko vahvistaa tekemäänsä sopimusta. Mikäli tapaamisoikeutta ei ole vahvistettu, on toisaalla asuva vanhempi heikossa tilanteessa silloin, kun tapaamiset eivät onnistu vanhempien omien sopimusten mukaisesti. Tämän vuoksi sopimukset on syytä vahvistaa aina ja turvata näin tapaamisoikeuden pysyvyys riitatilanteiden vuoksi. Vaikka tapaamisoikeus on sovittu kirjallisesti ja vahvistettu, on vanhemmilla yhteisymmärryksessä mahdollista toimia eri tavalla kuin on sovittu.²⁹

²⁴ Gottberg 2013, 179-180.

²⁵ Aaltonen 2009, 75.

²⁶ Aaltonen 2009, 75-76; Gottberg 2013, 187-188.

²⁷ Kangas 2013, 113.

²⁸ Kangas 2012, 114.

²⁹ Gottberg 2013, 185-186.

4 Hallituksen esitys vuoroasumisen lisäämisestä lainsäädäntöön

Hallituksen esityksessä (88/2008) ehdotetaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain muuttamista. Muutoksen tarkoituksena on täsmentää säännöksiä sekä lisätä uusia säännöksiä, kuten väkivallalta suojeleminen sekä vuoroasuminen.³⁰

Tällä hetkellä voimassa olevassa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa lainsäädännössä ei ole mainintaa vuoroasumisesta. Hallitus esittää lapsenhuoltolakiin lisättävän säännöksen, jonka mukaan vanhemmat voivat yhdessä päättää tai tuomioistuin voi määrätä lapsen asumaan vuorotellen molempien vanhempiensa luona. Vuoroasumisella tarkoitetaan asumisjärjestelyä, jossa lapsi asuu kalenterivuoden aikana vähintään 40 % ajasta toisen vanhemman luona. Vuoroasuminen ei ole täysin uusi käytäntö, vaan se on useilla nykypäivänä käytössä oleva järjestely. Vuoroasuminen on tähän asti toteutettu tapaamisoikeutta koskevia säännöksiä soveltaen. Uuden säännöksen myötä vuoroasumisesta sovitaan samalla tavalla kuin tähän asti on tapaamisoikeudesta sovittu eli sopimuksen ehdot määritellään tapauskohtaisesti.³¹

Lain uudistuksen myötä vuoroasuminen kirjataan myös väestötietojärjestelmään, josta ilmenee lapsen virallinen asuinpaikka. Vaikka lapsi asuu kahdessa paikassa vuoroasumisen myötä, ei tämä järjestely tuo hänelle kahta virallista asuinpaikkaa, sillä jokaisella voi olla vain yksi virallinen asuinpaikka. Virallisen asuinpaikan mukaan määräytyvät muun muassa yhteiskunnan palvelut ja etuudet, näistä tärkeimpiä ovat muun muassa päivähoito, koulutus, terveydenhoitopalvelut sekä asumistuki.³²

Vuoroasumisessa lapsen virallinen asuinpaikka määräytyy kotikuntalain (KKL 201/1994) mukaan³³. KKL 2 §:n mukaan henkilön kotikunta on se, jossa hän asuu ja vastasyntyneen lapsen kotikunta on sama, kuin hänen äitinsä kotikunta on lapsen syntyessä. Mikäli henkilöllä on useampi kuin yksi asunto, on hänen kotikuntansa se kunta, johon hänellä on perheen, toimeentulon tai vastaavien seikkojen vuoksi kiintein yhteys.

Lapsen tapaamista koskevista kustannuksista on tähän asti pääsääntöisesti ollut vastuussa lastaan tapaava henkilö. Lain uudistuksen myötä vuoroasumis- ja tapaamisoikeussopimukseen määritellään, kuka vastaa lapsen kuljetuksesta ja matkakuluista. Pääsääntöisesti pyritäisiin siihen, että vanhemmat vastaavat kuljetuksista ja kuluista yhdessä.³⁴ Vanhemmat voivat

³⁰ HE 88/2018 vp, 1.

³¹ HE 88/2018 vp, 20.

³² HE 88/2018 vp, 20.

³³ HE 88/2018 vp, 20.

³⁴ HE 88/2018 vp, 21.

keskenään muun muassa sopia, että toinen vastaa lapsen viemisestä toisen luokse ja toinen vastaa lapsen hakemisesta. Mikäli lapsi on jo sen ikäinen, että pystyy itsenäisesti käyttämään julkisia kulkuneuvoja, voivat vanhemmat sopia maksavansa bussiliput vuorotellen.³⁵

Vuoroasumisesta tulee tehdä sopimus, jossa sovitaan vuoroasumisen ehdot. Ehdoista on käytävä ilmi, kuinka vuoroasuminen toteutetaan ja kuinka esimerkiksi loma-aikojen ja pyhien asuminen järjestetään. Vuoroasumisen jokainen saa järjestää niin kuin haluaa. Vuoroasuminen voidaan toteuttaa vuoroviikoin, -kuukausin tai vaihto voidaan tehdä muutaman päivän väleinkin. Vuoroasumisehdoissa voidaan myös sopia, millä tavalla lapsi voi pitää yhteyttä tai tavata toista vanhempaansa sillä välin, kun hän asuu toisen vanhemman luona.³⁶

4.1 Sosiaali- ja terveystieteiden lautakunnan lausunto

Sosiaali- ja terveystieteiden lautakunta on antanut lausunnon (StVL 6/2018 vp) lapsenhuoltolain muutoksista. Lautakunnan mukaan hallituksen esitys on hyvä ja tarpeellinen, sillä se vahvistaa lapsen oikeuksia ja turvaa lapsen edun toteutumista. Lakiin on tulossa tärkeitä uudistuksia, joilla laki saadaan nykyaikaiseksi. Uudistetussa laissa tullaan muun muassa paremmin ottamaan huomioon kaikenlaiset perheet ja heidän tilanteensa. Lapselle on tärkeä taata läheisten ihmissuhteiden jatkuvuus. Tuomioistuimien voi päättää lapsen oikeudesta tavata hänelle erityisen läheisiä ihmisiä. Tällä lain uudistuksella mahdollistetaan lapsen oikeuksien sekä tasa-arvon toteutuminen. Kun lapsi asuu erillään vanhemmastaan tai vanhemmistaan, tulee mahdollistaa, että lapsi saa pitää yhteyttä ja tavata kaikkia hänelle erityisen tärkeitä ihmisiä, kuten vanhempiaan, sisarusiaan ja isovanhempiaan.³⁷

Uuden lain myötä lapsen äänelle annetaan suurempi merkitys ja lapsen tulee antaa osallistua häntä koskevien asioiden käsittelyyn. Kaikki erotilanteet ovat erilaisia ja ne voivat olla riidattomia tai riidallisia. Erotilanteissa asiat tulee ratkaista lapsen edun mukaisesti ja lapsen kuulemisella on suuri merkitys, jotta lapsen oma näkemys asiasta saadaan esille. Vaikka lapsella on oikeus tavata hänelle läheisiä ihmisiä, on tietyissä tilanteissa mahdollista myös estää lapsen läheisten tapaaminen, jos se on lapsen edun mukaista. Tapaamisoikeus tarkoittaa lapsen oikeutta tavata läheisiään, läheisillä ei ole tapaamisoikeutta lasta kohtaan.³⁸

Vuoroasumisen lisääminen lainsäädäntöön on lautakunnan mukaan hyvä ja tärkeä, sillä vuoroasuminen tukee lapsen tasapuolista suhdetta vanhempiinsa. Vuoroasuminen on yksi

³⁵ HE 88/2018 vp, 46.

³⁶ HE 88/2018 vp, 45-46.

³⁷ StVL 6/2018 vp, 1-2.

³⁸ StVL 6/2018 vp, 2-3.

vaihtoehto järjestää lapsen asuminen, mikä ei kuitenkaan sovellu kaikille. Vuoroasumisesta päätettäessä on tärkeintä ottaa huomioon lapsen etu ja mietittävä, mikä asumismuoto on lapselle paras vaihtoehto. Vuoroasuminen mahdollistaa lapselle pitää yhteyttä jatkuvasti molempiin vanhempiinsa, kun taas vanhemmille vuoroasuminen mahdollistaa lapsen kasvatuksen tasavertaisesti ja yhteisvastuullisesti.³⁹

Pienet lapset tarvitsevat kehityksen kannalta pysyviä ihmissuhteita ja pysyvän elinympäristön, joten vuoroasuminen ei välttämättä ole pienille lapsille paras mahdollinen asumismuoto. Myös isompien lapsien kohdalla on otettava huomioon, ettei kokoaikaiset muutokset vaikeuta lapsen kehitystä. Vuoroasumisen soveltuvuutta tulee seurata jatkuvasti. Lapsen kehittyessä vuoroasuminen ei välttämättä ole enää lapsen edun mukaista, joten viranomaisten tulisi seurata asumismuotoa ja mahdollistaa myös sen muuttaminen tarvittaessa.⁴⁰

Sosiaali- ja terveysministeriössä on työskennellyt poikkihallinnollinen työryhmä, joka on selvittänyt vuoroasumisen vaikutusta sosiaaliturvaan ja palveluihin. Koska vuoroasumisesta ei ole säädetty laissa, ei myöskään laissa ole säädetty, kuinka etuudet ja palvelut järjestetään vuoroasumisessa. Kun lapsi asuu kahdessa eri kodissa, ei lasta voida ottaa huomioon molemmissa kodissa asumistukea myönnettäessä, vaan lapsi otetaan huomioon sen vanhemman asumistuen, jonka luona lapsi virallisesti asuu.⁴¹ Asumistuen myöntäminen vain toiselle vanhemmalle voi olla esteenä vuoroasumiselle siinä tilanteessa, ettei toisella vanhemmalla ole mahdollisuutta hankkia sellaista asuntoa, joka mahdollistaisi lapsen pidempiaikaisen oleskelun. Näin ollen vuoroasumisjärjestelyssä lapsen pitäisi pystyä kuulumaan kahteen ruokakuntaan ja mahdollistaa asumistuki molemmille vanhemmille.⁴²

Työryhmä otti kantaa myös lapsilisälakiin. Lapsilisä maksetaan nykyisin vain toiselle vanhemmalle, mutta kukaan ei estä vanhempia jakamasta keskenään lapsilisää oman sopimuksen mukaan. Kun vuoroasuminen tullaan lisäämään lainsäädäntöön, tulisi lakiin lisätä säännös lapsilisän jakamisesta vanhempien kesken. Tällöin vanhemmat eivät itse sopisi lapsilisän jakamisesta, vaan Kela maksaisi lapsilisän suoraan molemmalle vanhemmalle.⁴³

Vuoroasumiseen liittyviä muutoksia työryhmä ehdotti myös sairausvakuutuslain mukaisiin matkakorvauksiin, kotihoidontukeen, elatustukeen, vammaisetuuksiin sekä lasten ja perheiden palveluihin. Jotta etuuksien ja palveluiden muutokset voitaisiin selvittää, tulee

³⁹ StVL 6/2018 vp, 3-4.

⁴⁰ StVL 6/2018 vp, 4.

⁴¹ StVL 6/2018 vp, 5.

⁴² Parsons 2018, 1-2.

⁴³ StVL 6/2018 vp, 5.

vuoroasumiskäytännöstä saada lisätietoja. Koska työryhmällä ei ollut tarpeeksi tietoja vuoroasumisesta, ei työryhmä voinut arvioida, millaisia kustannus- tai muita vaikutuksia sen tekemillä ehdotuksilla tulee olemaan. Valiokunnan mukaan etuudet ja palvelut, jotka koskevat vuoroasumista, tulee viipymättä selvittää. Vuoroasumiseen liittyvien etujen ja palveluiden tulisi tukea tasapuolisesti molempia vanhempia.⁴⁴

4.2 Lakivaliokunnan mietintö

Lapsenhuoltolaki on astunut voimaan noin 35 vuotta sitten ja siihen on tehty sen voimassaolon aikana vain vähäisiä muutoksia. Yhteiskunta ja perherakenteet ovat kuitenkin muuttuneet vuosien aikana, joten lain uusiminen on tullut ajankohtaiseksi.⁴⁵

Lakivaliokunnan mietinnön (LaVM) mukaan vuoroasumisen lisääminen lainsäädäntöön on hyvä asia. Vuoroasuminen on nykyisinkin käytössä, mutta siihen sovelletaan tapaamisoikeutta koskevia säännöksiä, joten vuoroasumisen lisääminen lainsäädäntöön selkeyttää nykytilaa. Vuoroasuminen tukee lapsen suhdetta ja yhteydenpitoa molempiin vanhempiinsa, ja mahdollistaa molempien vanhempien osallistumisen lapsen kasvatukseen ja huolenpitoon. Näin ollen vuoroasumisella voi olla hyvällä tavalla vaikutusta lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin. On kuitenkin muistettava, ettei vuoroasuminen sovellu kaikille, joten lapsen etu tulee arvioida jokaisessa tapauksessa erikseen. Lapsen etu on aina vanhempien edun edellä.⁴⁶

Vuoroasumisen onnistumisen kannalta lapsen vanhempien asuinpaikkojen sijainnilla on merkitys, mitä lähempänä vanhemmat toisiaan asuvat, sitä helpompi vuoroasuminen on toteuttaa. Myös vanhempien yhteistyöllä on merkitystä. Vanhempien tulee pystyä sopimaan yhdessä lapsen asioista. Vanhempien asiat eivät ole ainoat merkitykselliset asiat, vaan huomioon tulee ottaa lapsen ikä ja kehitystaso. Näin ollen valiokunta edelleen korostaa lapsen edun arvioimista ja edun jatkuvaa arviointia sekä mahdollisuutta muuttaa asumisjärjestelyjä, jos lapsen etu niin vaatii.⁴⁷

Lakivaliokunta ottaa kantaa myös lapseen liittyviin etuuksiin ja palveluihin. Koska lainsäädännössä ei tällä hetkellä tunneta käsitettä vuoroasuminen, mutta vuoroasuminen on kuitenkin mahdollista, tulisi mahdollisimman pian selvittää ja valmistella lainsäädäntö niin, että yhteiskunnan etuudet ja palvelut tukevat vuoroasumisjärjestystä.⁴⁸

⁴⁴ StVL 6/2018 vp, 5.

⁴⁵ LaVM 12/2018 vp, 3.

⁴⁶ LaVM 12/2018 vp, 7.

⁴⁷ LaVM 12/2018 vp, 8.

⁴⁸ LaVM 12/2018 vp, 8.

4.3 Asiantuntijalausunnot

Lapsenhuoltolain muuttamisesta on annettu useita asiantuntijalausuntoja. Kaikki asiantuntijat, jotka ottavat kantaa vuoroasumisen lisäämiseen lainsäädäntöön, kannattavat tätä. Vuoroasumisjärjestelyt tulevat oletettavasti lisääntymään lainmuutoksen myötä, mikä on positiivinen asia, ja näin ollen isien osallisuus lapsen elämään tulee vahvistumaan⁴⁹. Lapsen edun merkitystä ja vuoroasumisen soveltuvuutta korostetaan useassa asiantuntijalausunnossa. Vuoroasuminen ei voi olla ensisijainen ratkaisu lapsen asumismuodoksi, vaan jokainen tapaus tulee käsitellä erikseen ja jokaisessa tapauksessa on otettava huomioon lapsen etu. Vuoroasuminen on monien lasten kohdalla hyvä ratkaisu, mutta se ei sovellu kuitenkaan kaikkien perheiden tilanteisiin.⁵⁰ Kun vuoroasumisesta sovitaan, tulee erityisesti ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso⁵¹. Aivan pienille lapsille, kuten alle kolmevuotiaille, viikoittain vaihtuva vuoroasuminen ei ole suositeltavaa herkan kehitysvaiheen vuoksi⁵².

Vuoroasumisen asettaminen ensisijaiseksi asumismuodoksi herätti asiantuntijoissa myös erilaisia mielipiteitä. Osa asiantuntijoista oli sitä mieltä, että vuoroasuminen tulisi säätää lakiin niin, että se olisi ensisijainen asumisratkaisu kaikissa erotilanteissa.⁵³ Ainoastaan siinä tapauksessa, ettei kumpikaan vanhemmista kannata vuoroasumista, tulee vuoroasumisesta luopua tai, jos kyseessä on jokin selkeästi vuoroasumista haittaava este, kuten vanhempien kotien välinen etäisyys tai vanhempi ei sovellu lapsen kasvattajaksi⁵⁴. Mikäli vuoroasuminen olisi ensisijainen asumismuoto, helpottuisi huoltajuuskiistojen käsittely, sillä kummankaan vanhemman ei tarvitsisi pelätä lapsen menettämistä, ellei vuoroasumiselle ole lähtökohtaisesti jo haittaavia esteitä. Ensisijaisuudessa tulisi ottaa huomioon myös lapsen ikä. Jos kyseessä on pieni lapsi, voisi käytössä olla aluksi tapaamisoikeus ja lapsen täytettyä kolme vuotta, tapaamisoikeus muuttuisi vuoroasumiseksi.⁵⁵

Lapsen ikä ja vanhempien välimatka jakoi myös mielipiteitä vuoroasumisen ensisijaisuudessa. Etävanhempien liitto ry:n mukaan lapsen iällä ei ole merkitystä vuoroasumisessa, vaan vuoroasuminen voi olla jo aivan pienille lapsille lapsen edun mukaista. Vanhempien välimatka ei

⁴⁹ Mäkelä 2018, 2-3.

⁵⁰ Kemppainen 2018, 3; Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto 2018, 3.; Kurttila & Helander 2018, 5; Väestöliitto 2018, 2.

⁵¹ Lastensuojelun Keskusliiton lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 2018, 2; Väestöliitto ry 2018, 2.

⁵² Väestöliitto ry 2018, 2.

⁵³ Etävanhempien liitto ry:n asiantuntijalausunto 2019; Pere 2018, 1; Miesjärjestöjen keskusliiton asiantuntijalausunto 2019.

⁵⁴ Pere 2018, 2.

⁵⁵ Miesjärjestöjen keskusliiton asiantuntijalausunto.

ole este silloin, kun päiväkotij- ja koulumatkat sujuvat ongelmitta. Etävanhempien liitto ry:n kokemuksen mukaan, kukaan vanhempi ei ikinä ole vaatinut vuoroasumista, jollei ole siihen ollut valmis ja kykeneväinen asumista järjestämään.

Useassa asiantuntijalausunnossa otetaan esille etuuksien ja palveluiden lisääminen lainsäädäntöön. Etuuksia ja palveluita koskevissa lainsäädännöissä ei tällä hetkellä tunneta käsitettä vuoroasuminen, vaan etuudet ja palvelut määräytyvät lapsen virallisen asuinpaikan mukaan. Vuoroasuminen tulisi ottaa huomioon, kun etuuksia ja palveluita määritellään.⁵⁶ Lapseen liittyviä etuuksia ja palveluita ovat muun muassa lapsilisä, asumistuki, koulukuljetukset sekä sosiaali- ja terveystalvet⁵⁷. Etuuksien ja palveluiden vuoksi lapsen virallisella asuinpaikalla on tällä hetkellä merkittävä vaikutus ja tämä aiheuttaa helposti riitatilanteita vuoroasumisesta sopiessa, joten etuuksien jakaminen molemmille vanhemmalle vähentää riitatilanteita ja lisää tasavertaisuutta⁵⁸.

Vuoroasumisjärjestelyn ei tulisi poistaa mahdollista elatustukea. Nykyisin, jos asuminen on järjestetty vuorotellen molempien luona, voi toinen olla velvollinen maksamaan elatustukea. Selvennyksen vuoksi lakiin tulisi asettaa säädös, kuinka elatustuki määräytyy vuoroasumisjärjestelyssä. Elatustuen merkitys on suuri varsinkin niissä tilanteissa, joissa vanhempien tulot ovat suuret. Elatustuki voi tulla kyseeseen myös silloin, kun vain toinen vanhempi vastaa pääsääntöisesti lapseen kohdistuvista kuluista. Elatustuki tulee määritellä aina tapauskohtaisesti.⁵⁹

Vanhemmat ovat velvollisia keskustelemaan lapsen kanssa häntä koskevista päätöksistä, mutta mahdollisuus keskusteluun tulee antaa myös lastenvalvojalle. Lastenvalvojalla tulisi olla matala kynnyks keskustella lapsen kanssa muun muassa siitä, kuinka lapsi kokee vuoroasumisen ja onko vuoroasumisella suuri merkitys kaverisuhteisiin tai koulunkäyntiin, jotta voidaan varmistaa vuoroasumisen olevan lapsen edun mukaista. Lapsi ei välttämättä kykene itse kertomaan vanhemmille erotilanteessa omista toiveistaan tai vanhemmat voivat kertoa

⁵⁶ Hytönen 2018, 2; Kurttila & Helander 2018, 5; Lastensuojelun Keskusliiton lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 2018, 1; Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto 2018, 3-4; Miesjärjestöjen keskusliiton asiantuntijalausunto; Suomen vanhempainliitto 2018.

⁵⁷ Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto 2018, 4.

⁵⁸ Hytönen 2018, 2; Kurttila & Helander 2018, 5; Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto 2018, 3; Miesjärjestöjen keskusliiton asiantuntijalausunto.

⁵⁹ Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto 2018, 6; Hytönen 2018, 3.

lapselle erosta niin myöhään, ettei lapsella itsellä ole enää mahdollisuutta vaikuttaa päätöksentekoon, jonka vuoksi lastenvalvojasta voi olla lapselle suuri apu.⁶⁰

5 Lapsen etu

Lapsi tarkoittaa lastensuojelulain (LSL 417/2007) 6 §:n sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (LOS 60/1991) 1 artiklan mukaan henkilöä, joka on alle 18-vuotias. LOS 1 artiklan mukaan lapsi voi saavuttaa täysi-ikäisyyden jo aikaisemmin, mikäli lapseen soveltuviin laissa niin säädetään.

LOS 3 artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Suomen perustuslain (PL 731/1999) 2 §:n mukaan julkisen vallan tulee perustua lakiin ja kaikki lakiin perustuvat ihmisistä koskevat ratkaisut on tehtävä tarkoin lakia noudattaen ja ihmisen oikeudet huomioon ottaen, oli kyseessä lapsi tai aikuinen. Lapsen edun ensisijaisuudella turvataan lapsen oikeudet ja se, että lapset ja aikuiset ovat yhtäläisiä oikeussubjekteja. Suomen lainsäädäntö ei sisällä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan mukaista säädöstä lapsen edusta, mutta lapsen etu otetaan useassa lasta koskevassa lainsäädännössä huomioon, kuten esimerkiksi lapsenhuoltolaissa ja lastensuojelulaissa. Lapsen edun merkitys ei ole kaikissa säädöksissä sama, vaan sen sisältö painottuu eri lailla toimintaympäristön mukaan. Muun muassa lapsenhuoltolakia ja lastensuojelulakia sovellettaessa lapsen etu on ratkaisuperuste, kun taas muun muassa sosiaalihuoltolaissa ja varhaiskasvatuslaissa ratkaisijan on kiinnitettävä huomiota lapsen etuun.⁶¹ Lapsen etua voidaan pitää lainvalmisteluja ohjaavana yleisperiaatteena, oikeudellista ratkaisutoimintaa ohjaavana erityisnormina sekä lasta koskevan ratkaisun oikeellisuuden punnintakriteerinä⁶².

Lapsen etu ei ole yksiselitteinen käsite, vaan se on joustava ja mukautuva, ja määriteltävä tapauskohtaisesti. Koska lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon, ei päätöksen tekijällä ole oikeutta päättää, missä tilanteissa lapsen etu otetaan huomioon. Lapsen edun vahvaa asemaa perustellaan lapsen erityisasemalla: riippuvuus, kehitysaste, oikeudellinen asema ja usein myös äänioikeudettomuus. Lapsen edun korostaminen on tärkeää, sillä lapsen oikeus vaikuttaa päätöksentekoon on heikompi kuin aikuisella, joten aikuisen päätös ei saa mennä lapsen edun edelle.⁶³ Lapsen etu ei myöskään tarkoita sitä, että lapseen kohdistuva päätös

⁶⁰ Kurttila & Helander 2018, 4.

⁶¹ Hakalehto 2018, 97-98.

⁶² Kangas 2012, 38.

⁶³ Lapsen oikeuksien komitea 2013, 9-10.

tehtäisiin aina niin kuin lapsi ja/tai vanhempi haluaisi.⁶⁴ Ennen lapsen oikeuksien yleissopimuksen voimaan astumista lapsen etu liittyi vain tiettyihin perheoikeudellisiin kysymyksiin ja lastensuojeluun, mutta nykyisin lapsen etu on ensisijainen lähtökohta kaikissa lapseen liittyvissä asioissa⁶⁵.

Lapsen etu on kolmiosainen käsite, johon kuuluvat aineellinen oikeus, perustavanlaatuinen tulkintaperiaate ja menettelysääntö. Aineellinen oikeus tarkoittaa, että lasta koskevassa päätöksenteossa lapsen oikeuksiin kuuluu, että hänen etunsa arvioidaan ja otetaan ensisijaisesti huomioon. Perustavanlaatuinen tulkintaperiaate tarkoittaa, että lain tulkintavaihtoehtoista valitaan se, joka parhaiten palvelee lapsen etua. Menettelysäännön mukaan päätöksenteossa on arvioitava niin myönteiset kuin kielteiset vaikutukset lapseen. Päätöksestä on käytävä ilmi, kuinka lapsen etu on otettu huomioon.⁶⁶

5.1 Lapsen etu lapsenhuoltolaissa ja lastensuojelulaissa

Lapsenhuoltolaissa lapsen etu yhdistyy huollon tarkoitukseen. LHL 1 §:n mukaan lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen omien tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Lapselle tulee turvata läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä, mutta myös huolehdittava lapselle tärkeiden ihmissuhteiden ylläpidosta. Lapsen tulee saada hyvä hoito, kasvatusta sekä tarpeenmukainen valvonta ja huolenpito. Lapsen kasvuympäristön tulee olla turvallinen, ja lasta tulee suojella kaikenlaiselta väkivallalta ja huonolta kohtelulta. Lapselle on annettava mahdollisuuden mukaisesti lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lapsen tulee saada ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä ja lapsen itsenäistymistä ja kasvua aikuiseksi tulee tukea ja edistää.

Lapsenhuoltolaki ei sisällä erityisesti vanhemmille suunnattua säädöstä, joka velvoittaisi vanhemmat sopimaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta lapsen edun mukaisesti, vaikka sopimusten tulisi olla lapsen edun mukaisia.⁶⁷ Lapsenhuoltolain 8 §:n mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat sopimukset on esitettävä vahvistettavaksi sosiaalilautakunnalle, jonka tulee harkita, onko sopimus lapsen edun mukainen. Mikäli lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta tekee päätöksen tuomioistuin, tulee tuomioistuimen ratkaista asia lapsenhuoltolain 10 §:n mukaan ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti.

⁶⁴ Lapsen etu 2018.

⁶⁵ Hakalehto 2018, 54.

⁶⁶ Lapsen oikeuksien komitea 2013, 4.

⁶⁷ Hakalehto 2018, 98-99.

Lapsen edun turvaaminen on lastensuojelun tärkein periaate.⁶⁸ Lastensuojelulain 4 §:n mukaan lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon, kun arvioidaan lastensuojelun tarvetta ja toteutetaan lastensuojelua. Lapsen etua arvioitaessa tulee ottaa huomioon, kuinka ratkaisu turvaa lapselle tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, mahdollisuuden saada ymmärrystä, hellyyttä, valvontaa, huolenpitoa, taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen, turvallisen kasvuympäristön, ruumiillisen ja henkisen koskemattomuuden, itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen, osallistua ja vaikuttaa omiin asioihin sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Lapsen etu on varmistettava kaikissa lastensuojelun toimissa; avohuollon tukitoimissa, huostaanotossa, sijaishuollon aikana sekä jälkihuollossa.⁶⁹ Mikäli vain on lapsen edun mukaista, tulisi lastensuojelu järjestää ensisijaisesti avohuollon tukitoimin. Lapsen vanhempia tulee auttaa ymmärtämään lapsen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia tarpeita. Lapsen tulee saada tuntee olevansa toivottu, hyväksytty ja rakastettu, joten on tärkeä turvata lapselle läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet.⁷⁰

5.2 Lapsen etuun vaikuttavat tekijät

Lapsen oikeuksien komitean mukaan, kun lapsen etua arvioidaan, tulee ottaa huomioon lapsen näkemykset, identiteetti, perheen säilyttäminen ja suhteiden ylläpitäminen, lapsen huolenpito, suojele ja turvallisuus, haavoittuva tilanne, lapsen oikeus terveyteen sekä lapsen oikeus koulutukseen. Lapsen etua arvioidessa kaikkia tekijöitä ei voida ottaa huomioon. Tekijät voivat olla ristiriidassa myös keskenään, jolloin tulee punnita, mikä tai mitkä tekijät ovat eniten lapsen edun mukaisia ja tehdä päätökset sen perusteella. Lapsen etu voi iän myötä muuttua, joten suositeltavaa olisi, etteivät päätökset ole lopullisia, vaan niitä olisi mahdollista muuttaa tilanteen niin vaatiessa.⁷¹

LOS 12 artiklan mukaan lapsi, joka ikä ja kehitystaso huomioon ottaen kykenee muodostamaan oman näkemyksensä, on oikeutettu ilmaisemaan vapaasti oman näkemyksensä häntä koskevissa asioissa. Jotta lapsi saa ilmaista oman näkemyksensä oikeudellisiin ja hallinnollisiin toimiin, on häntä kuultava joko suoraan, edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä. Lapselta, joka on nuori tai haavoittuvassa asemassa, kuten kehitysvammainen tai maahanmuuttaja, ei saa ottaa pois oikeutta ilmaista omaa näkemystään, vaan heillä tulee olla

⁶⁸ HE 252/2006, 12.

⁶⁹ Hakalehto 2018, 392.

⁷⁰ HE 252/2006, 12.

⁷¹ Lapsen oikeuksien komitea 2013, 17-18.

yhtäläinen oikeus tapauskohtaisen arvioinnin perusteella⁷². Lapsen oikeus ilmaista oma mielipiteensä ja näin osallistua päätöksentekoon toteutuu paremmin julkisessa hallinnossa kuin lapsen kotona. Julkisessa hallinnossa seurataan ja valvotaan lapsen oikeuden toteutumista, kun taas kukaan ei lapsen kotona valvo, ottavatko vanhemmat lapsen mielipiteen huomioon.⁷³

LOS 8 artiklan mukaan lapsella on oikeus säilyttää henkilöllisyytensä ja sitä tulee kunnioittaa. Henkilöllisyyteen kuuluvat muun muassa sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, persoonallisuus ja uskonto. Jokainen lapsi on erilainen ja se tulee myös ottaa huomioon lapsen etua arvioitaessa.⁷⁴

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan perhe on yhteiskunnan perusr ryhmä. LOS 16 artiklan mukaan lapsella on oikeus perheeseen, eikä siihen saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti. LOS 9 artiklan mukaan lasta ei saa erottaa vanhemmistaan vastoin heidän tahtoaan, ellei erottaminen ole lapsen edun mukaista. Lapsen edun mukainen erottaminen voi tulla kyseeseen muun muassa silloin, kun vanhemmat pahoinpitelevät tai laiminlyövät lasta.

Lasta tulisi kuitenkin yrittää suojata lievemmin keinoin kuin erottamalla hänet vanhemmistaan. Vanhemmille tulee tarjota apua ja tukea lapsen huolehtimiseen, jos kyseessä on esimerkiksi taloudelliset ongelmat. Lapsen oikeus on saada pitää molemmat vanhempansa. Lähtökohtana ei voi olla, että vanhemmuus kuuluu vain toiselle vanhemmalle tai molemmille vanhemmille. Toisen lapsen etu on jaettu vanhemmuus, toisen taas yksi vanhempi. Jokainen tilanne tulee arvioida tapauskohtaisesti lapsen edun mukaan.⁷⁵

LOS 3 artiklan mukaan valtion tulee taata lapsen hyvinvoinnille välttämätön suojelu ja huolenpito. Lapsen hyvinvointi on laaja käsite ja se kattaa materiaaliset, fyysiset, koulutukselliset, emotionaaliset, kiintymyksen ja turvallisuuden tarpeet⁷⁶. LOS 19 artiklan mukaan lasta tulee suojata kaikilta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta. Lasta ei saa muun muassa pahoinpidellä, laiminlyödä tai hyväksikäyttää. Lasta tulee suojella kaikissa ympäristöissä missä hän on, kuten kotona, päiväkodissa ja koulussa⁷⁷.

Haavoittuvassa tilanteessa olevalla lapsella tarkoitetaan lasta, joka on esimerkiksi vammainen, pakolainen, turvapaikan hakija, hyväksikäytön uhri tai kuuluu vähemmistöryhmään.

⁷² Lapsen oikeuksien komitea 2013, 13.

⁷³ Hakalehto-Wainio 2013, 40.

⁷⁴ Lapsen oikeuksien komitea 2013, 13.

⁷⁵ Lapsen oikeuksien komitea 2013, 14-15.

⁷⁶ Lapsen oikeuksien komitea 2013, 15-16.

⁷⁷ Hakalehto-Wainio 2013, 38.

Haavoittuvassa tilanteessa olevan lapsen edun arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös erityis-tilanteita koskevat ihmisoikeusnormit, kuten esimerkiksi vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimus.⁷⁸

LOS 24 artiklan mukaan lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Lapsille ja nuorille tulee, heidän ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen, antaa riittävästi tietoa terveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista, kuten päihteiden käytöstä, ruokavaliosta, seksuaalisuudesta ja sukupuolitaudeista⁷⁹.

Lapsen edun mukaista on saada laadukas ja ilmainen koulutus. Koulutuksella tarkoitetaan niin varhaiskasvatusta kuin epävirallista koulutusta ja arkioppimista. Koulutuksen takaamiseksi valtiot tarvitsevat päteviä kasvattajia, opettajia ja muita alan ammattilaisia.⁸⁰

5.3 Lapsen mielipide ja kuuleminen

Lapsen mielipiteen ilmaiseminen ja sen merkitys voidaan jakaa kolmeen ryhmään: itsemääräämisoikeus, myötämääräämisoikeus ja informaatio. Itsemääräämisoikeus tarkoittaa lapsen oikeutta päättää asiasta itse ilman vanhemman suostumusta.⁸¹ Esimerkiksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (TPL 619/1996) 2 §:n mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaan täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä vastoin lapsen tahtoa, mikäli lapsi on täyttänyt 12 vuotta. Myöskään alle 12 vuotiaan lapsen, joka on kehittynyt niin, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota, täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä, jos lapsi tätä vastustaa.

Myötämääräämisoikeudella tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsen tahto voidaan ottaa huomioon vain silloin, kun huoltaja tähän suostuu.⁸² Esimerkiksi passilain (PassiL 671/2006) 11 §:n mukaan passi voidaan myöntää alaikäiselle vain, jos hänen huoltajansa siihen suostuvat. PassiL 7 §:n mukaan alaikäisen lapsen passihakemukseen tulee liittää lapsen huoltajien suostumus. Näin ollen, jos lapsi hakee itse passia, ei hän sitä saa, ellei huoltajat siihen suostumusta anna.⁸³

⁷⁸ Lapsen oikeuksien komitea 2013, 16.

⁷⁹ Lapsen oikeuksien komitea 2013, 16-17.

⁸⁰ Lapsen oikeuksien komitea 2013, 17.

⁸¹ Aaltonen 2015, 269.

⁸² Aaltonen 2015, 269.

⁸³ Aaltonen 2015, 269.

Informaatiolla tarkoitetaan, että lapsen mielipiteellä on vaikutusta informaationa, kun lasta koskevan asian päätöksessä pyritään löytämään lapsen edun mukainen ratkaisu. Lapsen mielipide otetaan informaationa huomioon esimerkiksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa.⁸⁴

Lapsenhuoltolain 4 §:n mukaan lapsen huoltajilla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, koulutuksesta, asuinpaikasta, harrastuksista sekä muista henkilökohtaisista asioista. Huoltajan tulee keskustella lapsen kanssa lasta koskevista asioista, jos se on mahdollista lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen sekä asian laatuun nähden. Kun huoltaja tekee lopullisen päätöksen, tulee hänen kiinnittää huomiota siihen, mikä lapsen oma mielipide on asiaan ollut ja millaisia toivomuksia lapsi on kertonut.

LOS 18 artiklan mukaan lapsen vanhemmat ovat ensisijaisesti vastuussa lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä, ja vanhempien tulee toimia lapsen edun mukaisesti. Vanhempien vastuulla on siis lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen, mutta käytännössä kukaan viranomainen ei valvo, kuinka vanhemmat hoitavat lapsiaan ja millaiset kasvatustavat missäkin perheessä on. Mikäli kuitenkin perheessä ilmenee lastensuojelullista huolta, puuttuu viranomainen asiaan.⁸⁵

LHL 10 §:n mukaan huolto ja tapaamisoikeus on ratkaistava vanhempien sopimalla tavalla, ellei ole epäily, että vanhempien tekemä sopimus on lapsen edun vastainen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että viranomainen luottaa vanhempien tekemään sopimukseen ja siihen, että vanhemmat ovat selvittäneet lapsen oman mielipiteen asiaan ja ottaneet sen sopimusta tehdessään huomioon.⁸⁶

Erotilanteissa, joissa vanhemmat eivät pääse huollosta ja tapaamisoikeudesta yhteisymmärrykseen, kääntyvät vanhemmat viranomaisen puoleen, jolloin lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat sopimukset tehdään lastenvalvojan luona tai tuomioistuimessa.⁸⁷ LHL 11 §:n mukaan, kun päätöstä ollaan tekemässä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, tulee selvittää lapsen omat toivomukset ja mielipide, mikäli se on lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen mahdollista. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti sekä niin, ettei mielipiteen selvittämisestä aiheudu haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa välisille suhteille. 1.12.2019 voimaan astuvan lapsenhuoltolain 11 §:ään on lisätty, että lapsen mielipide ja toivomus on

⁸⁴ Aaltonen 2015, 269.

⁸⁵ Aaltonen 2015, 271.

⁸⁶ Aaltonen, 2015, 271-272.

⁸⁷ Aaltonen 2015, 271-272.

myös otettava huomioon päätöstä tehdessä sekä lapselle on kerrottava, mikä tarkoitus mielpiteen selvittämisellä on ja selvittämiseen liittyvä menettely.

Pääsääntöisesti sopimukset, jotka tehdään lastenvalvojan luona, vahvistetaan ilman lapsen kuulemista. Myös tuomioistuim voi antaa ratkaisunsa ilman lapsen kuulemista tilanteessa, joka ei ole riitaisa tai silloin, kun riitaantuneet vanhemmat pääsevät sopuun oikeudenkäynnin aikana. Riitaisissa tilanteissa lasta tulee lähes aina kuulla ja kuulemisesta huolehtii ensisijaisesti sosiaaliviranomainen.⁸⁸ LHL 15 §:n mukaan lasta voidaan kuulla henkilökohtaisesti tuomioistuimessa, jos se on välttämätöntä asian ratkaisemiseksi. Lapsen on myös itse suostuttava kuulemiseen. 1.1.2019 voimaan astuvassa lapsenhuoltolaissa edellä mainittu pykälä on täysin uudistettu ja lapsenhuoltolakiin on lisätty 15 a §, jossa säädetään tarkemmin lapsen kuulemisesta tuomioistuimessa.

Uuden lapsenhuoltolain 15 a §:n mukaan lapsen mielipide ja toivomus voidaan selvittää tuomioistuimessa lasta henkilökohtaisesti kuulemalla, mikäli se on tarpeen ja lapsi sitä itse pyytää tai siihen suostuu. Alle 12-vuotiasta lasta voidaan kuulla ainoastaan silloin, kun se on välttämätöntä asian ratkaisemiseksi ja on arvioitu, ettei kuulemisesta aiheudu lapselle merkittävää haittaa. Lasta voidaan kuulla tuomioistuimen pääkäsittelyssä tai muulla tuomioistuimen harkitsemalla tavalla. Lapsen suojelemisen ja itsenäisen mielipiteen ilmaisemisen vuoksi tuomioistuim voi kuulla lasta tarpeen mukaan niin, että kuulemisessa ei ole läsnä lapsen lisäksi muita kuin yksi tai useampi tuomioistuimen jäsen. Kuuleminen voidaan tarvittaessa tallentaa. Mikäli asiaan osalliset eivät ole läsnä lapsen kuulemisessa, tulee heidän saada kuulla mahdollinen tallenne tai heille on kerrottava lapsen kuulemisesta ilmi käyneet seikat, joilla on merkitystä asian ratkaisemiseen. Asiaan osallisilla on oikeus kertoa oma käsityksensä lapsen kuulemisesta esiin tulleista seikoista.

Lapsen kuulemisessa on otettava huomioon lapsen ikä ja kehitystaso, mutta laissa ei ole asetettu ikärajaa, milloin lasta voi kuulla. Lapsen iällä ja kehitystasolla on vaikutusta kuitenkin tapaan, kuinka lasta kuullaan. Isompaa lasta voidaan kuulla keskustelemalla, kun taas pientä lasta kuullaan havainnoimalla lapsen leikkiä ja käytöstä. Vaikka lapsen iän ja kehitystason perusteella lasta voitaisiin kuulla henkilökohtaisesti, tulee tilanteessa arvioida lapsen sen hetkistä psyykkistä tilaansa. Erityisesti pitkään jatkuneessa huoltoriidassa lapsen psyykkinen tila voi olla sellainen, että lapsen kuuleminen vain pahentaa lapsen tilaa tai kuormittaa häntä kohtuuttomasti. Tällöin lapsen mielipidettä ei ole kannattavaa selvittää.⁸⁹

⁸⁸ Aaltonen 2015, 272-273.

⁸⁹ Aaltonen 2015, 273-274.

6 Vuoroasuminen

6.1 Ero

Suomessa vuosittain avioeroon päätyy 13 000 - 14 000 avioparia. Avioerotiedot eivät kuitenkaan kerro koko totuutta parisuhteiden päättymisestä, sillä muun muassa avoliittojen purkautumisista ei ole olemassa paljon tutkittua tietoa.⁹⁰ Vuonna 2011 noin 60 % avioeroista tapahtui aviopareille, joilla oli yhteisiä lapsia⁹¹.

Eron syitä on monenlaisia, kuten taloudelliset vaikeudet, uudet ihmissuhteet ja työolosuhteiden muutokset. Ero on suuri prosessi, jossa osapuolet menettävät paljon erilaisia asioita. Menetyksiä voivat olla muun muassa rakkauden kohde, paras ystävä, puolison sukulaiset, yhteiset ystävät, lemmikit, koti sekä osa omaisuudesta. Ero herättää ihmisissä erilaisia tunteita ja reaktioita, kuten vihaa, katkeruutta, syyllisyyttä ja surua. Ero ei kosketa ainoastaan puolisoita, vaan sillä on suuri merkitys myös puolisoiden yhteisiin lapsiin, joille ero on rankka kokemus.⁹² Vaikka ero on vaikea niin vanhemmille kuin lapsille, on lapsen kannalta parempi erota kuin jatkaa huonoa parisuhdetta⁹³.

Vanhempien ero ei yleensä tule lapselle yllätyksenä, sillä lapset osaavat kotona aistia sen, ettei kaikki ole hyvin, vaikka vanhemmat eivät riitelisi heidän kuulleen. Lapset kuvittelevat helposti olevansa syyllisiä vanhempien eroon, ja ovat surullisia ja kuvittelevat, että heidät hylätään. Vaikka tilanne on vanhemmille myös rankka, tulee vanhempien ottaa huomioon myös lapset ja keskustella heidän kanssaan asioista. Mikäli vanhemman omat voimat eivät tähän riitä, voi apua pyytää myös esimerkiksi tuttavilta tai perheneuvolasta. Erotilanteessa lapsi tarvitsee muun muassa tiedon molempien vanhempien pysyvyydestä sekä tulevaisuuden suunnitelmista ja muutoksista. Lapset selviävät erosta, kun he saavat pitää luotettavan ja jatkuvan suhteen molempiin vanhempiinsa, kerrotaan syyt, miksi vanhemmat eroavat ja mitä siitä seuraa, käsitellään lapsen tunteita ja selitetään, ettei ero ole lapsen syy eikä ei haukuta ja kritisoida toista vanhempaa lapsen kuullen.⁹⁴ Kun vanhemmat pystyvät sovussa päättämään lapseen kohdistuvista asioista, kuten asumisesta ja tapaamisista, selviytyy lapsi helpommin ja paremmin erosta.⁹⁵

⁹⁰ Avioerot 2019.

⁹¹ Eronneisuus lapsiperheissä 2019.

⁹² Taskinen 2001, 13-15.

⁹³ Sinkkonen 2008, 70.

⁹⁴ Taskinen 2001, 12-13.

⁹⁵ Mäkijärvi 2014, 17.

Pienet lapset ja nuoret reagoivat vanhempien eroon eri tavalla. On kuitenkin tärkeää keskustella lapsen kanssa häneen ikäänsä katsomatta, vaikkei pienet lapset välttämättä edes ymmärrä kaikkea. Asioista on parasta kertoa rauhallisella äänellä. Nuoret voivat käyttäytyä tietoa kohtaan hyvinkin aggressiivisesti, mutta vanhempien tulisi pysyä rauhallisina ja olla nuoren tukena. Tunteiden näyttäminen on sallittua niin lapselle, nuorelle kuin aikuisellekin.⁹⁶

6.2 Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat sopimukset

Avoliitossa olevien vanhempien ei tarvitse tehdä erillisiä sopimuksia lapsen huollosta, kun taas avoliitossa olevat vanhemmat ja eron myötä vanhemmat joutuvat sopimuksen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta tekemään⁹⁷. Lapsen huoltajuus ei lopu automaattisesti eron myötä. Molemmat vanhemmat voivat olla lapsen huoltajia, vaikka eivät asuisi yhdessä.⁹⁸

Vuonna 2017 Suomessa vahvistettiin yhteensä 48 419 sopimusta lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta, joista huollosta sovittiin 29 452, tapaamisesta 25 106 ja asumisesta 17 412 kertaa. Yhteishuolto on selvästi yleisin huoltomuoto, sillä huoltosopimuksista 93 % oli yhteishuoltosopimuksia.⁹⁹ Yhteishuoltosopimusten suuri määrä selittyy avopareilla, jotka joutuvat sopimuksen tekemään ja sulassa sovussa elävät yhtenäisenä perheenä¹⁰⁰. Vuoroasuminen on koko ajan kasvava lapsen asumismuoto. Vuonna 2017 vuoroasumissopimuksia tehtiin yhteensä 3 106, mikä on 454 sopimusta enemmän verrattuna vuoteen 2016.¹⁰¹

Vanhemmat saavat yhdessä sopia, kuinka lapsen huolto ja tapaaminen hoidetaan eron myötä. Perheessä, jossa on useampi kuin yksi lapsi, on jokaiselle lapselle tehtävä ratkaisu hänen etunsa mukaisesti. Sisarukset voivat asua eron jälkeen erossa toisistaan, mutta tätä harkittaessa tulee ottaa huomioon sisarusten väliset suhteet, heidän tuen tarve toisistaan sekä yhteydenpito erillään asuessaan.¹⁰² Jos vanhemmat eivät keskenään asiaa saa ratkaistua, voi päätöksen antaa myös tuomioistuin.¹⁰³ Tuomioistuimissa on vuosina 2015-2017 ratkaistu vuosittain keskimäärin 3 200 lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa, joista riitaisia oli noin 1300. Verraten sopimusten kokonaismäärään, tuomioistuimen tekemien päätösten määrä on

⁹⁶ Mäkijärvi 2014, 18.

⁹⁷ Kangas 2013, 109-110.

⁹⁸ Kangas 2012, 101.

⁹⁹ Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2017.

¹⁰⁰ Kangas 2013, 110.

¹⁰¹ Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2017.

¹⁰² Taskinen 2001, 63.

¹⁰³ Kangas 2012, 110.

pieni ja suurimman osan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevista sopimuksista tekevät lapsen vanhemmat.¹⁰⁴

6.3 Vuoroasuminen lainsäädännössä

Vuoroasuminen tarkoittaa lapsen asumisjärjestelyä, jossa lapsen vanhemmat eivät asu yhdessä ja lapsi asuu vuorotellen molempien vanhempien luona. Vuoroasumisjärjestelyä ei tunneta tällä hetkellä lainsäädännössä, vaikka vuoroasumisjärjestely on nykyisin hyvin yleinen asumisjärjestely. Nykyisen lainsäädännön mukaan vuoroasuminen sovitaan tapaamisoikeuden mukaisesti, jolloin lapsi virallisesti asuu toisen vanhemman luona ja toiselle vanhemmalle vahvistetaan laaja tapaamisoikeus.¹⁰⁵

Vuoroasuminen astuu voimaan lainsäädännössä 1.12.2019. Lapsenhuoltolain 7 §:n mukaan vanhemmat voivat sopia vuoroasumisesta eli lapsi tulee asumaan vuorotellen molempien vanhempien luona. LHL 7 b §:n mukaan vanhempien tulee tehdä vuoroasumisesta sopimus. Sopimukseen on kirjattava tarkemmat ehdot vuoroasumisesta ja siitä tulee ilmetä, kumpi koti on lapsen virallinen asuinpaikka. Sopimuksessa voidaan tarpeen mukaan myös sopia, kuinka vuoroasumisen johdosta aiheutuvat kuljetus- ja/tai matkakulut jaetaan osapuolten kesken.

LHL 8 §:n mukaan sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on tehtävä kirjallisesti. Lapsen asuinpaikan sosiaalilautakunnan tulee vahvistaa vanhempien tekemä sopimus. Vahvistaessaan sopimuksen, sosiaalilautakunnan tulee selvittää, että sopimus on tehty lapsen edun mukaisesti. LHL 10 §:n mukaan lapsen edun huomioon ottaminen on tehtävä kaikissa lapsiin kohdistuvissa huollon ja tapaamisoikeuden päätöksissä. Kun päätös tehdään lapsen asumisjärjestelyistä, tulee erityisesti ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso, luonne ja taipumukset, erityistarpeet, vanhempien kotien välinen etäisyys sekä vanhempien kyky vastata yhdessä lapsen asioista ja suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta. LHL 11 §:n mukaan lapsen asumisjärjestelystä sopiessa lapsen oma mielipide asiasta tulee ottaa huomioon, mikäli tämä on hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen mahdollista. Mielipiteen selvittäminen on tehtävä niin, ettei siitä aiheudu haittaa lapsen ja vanhempien väliselle suhteelle sekä lapselle tulee kertoa, miksi hänen mielipiteensä asiasta selvitetään.

Lainsäädännön muutoksen myötä LHL 9 §:n mukaan myös tuomioistuin voi tulevaisuudessa tehdä päätöksen vuoroasumisesta. LHL 9 a §:n mukaan päätöksestä tulee ilmetä vuoroasumisen tarkat ehdot ja se, kumpi kodeista on lapsen virallinen asuinpaikka. Tarvittaessa

¹⁰⁴ LaVM 12/2018 vp, 5.

¹⁰⁵ Aaltonen 2009, 97.

tuomioistuim voi myös määrätä vuoroasumisesta aiheutuvien kuljetus- ja/tai matkakulujen jakamisesta vanhempien kesken, ottaen huomioon heidän kykynsä vastata kuljetuksista ja kustannuksista.

6.4 Vuoroasumisen edellytykset

Vuoroasumisessa, niin kuin kaikissa muissakin lapseen liittyvissä asioissa, on otettava huomioon lapsen etu. Päätöstä ei tehdä sen perusteella, mikä vanhemmista tuntuu mukavalta eikä myöskään pelkästään lapsen oman mielipiteensä mukaan, jos mielipide ei ole lapsen edun mukainen.¹⁰⁶ Lapsi voi kokea vuoroasumisen olevan paras ratkaisu sen perusteella, ettei hän halua tehdä kummallekaan vanhemmalle pahaa mieltä, joten lapselle ei tule antaa mahdollisuutta tehdä päätöstä vuoroasumisesta itse¹⁰⁷.

Asumisjärjestelyä mietittäessä tulee punnita hyvät ja huonot asiat, eikä päätöstä tule tehdä minkään yksittäisen asian vuoksi. Vuoroasumisjärjestelyä miettiessä tulee pohtia muun muassa vanhemman mahdollisuutta huolehtia lapsesta, vanhempien taloudellinen tilanne, kuinka lapsen päivähoito ja koulunkäynti onnistuu kahdesta kodista ja ovatko päiväkotit ja koulu miten lähellä koteja, onko molempien kotien lähetyillä lapselle kavereita ja läheisiä ihmisiä sekä onko molemmat kodit lapselle soveltuvia. Lapselle tulisi taata molemmissa kodissa oma tila.¹⁰⁸ Uusperheessä lapsen tulee olla saman arvoinen perheenjäsen kuin kaikki muutkin ovat. Hänen yksityisyyttään tulee kunnioittaa ja hänen omaisuuttaan kohdella niin kuin hän haluaa. Lapselle pahaa mieltä voi aiheuttaa esimerkiksi se, että toiset leikkivät hänen leluillaan sillä välin, kun hän on toisessa kodissa.¹⁰⁹

Vuoroasumisen onnistuminen vaatii vanhemmilta joustavuutta ja hyvää yhteistyötä. Vanhempien tulee pystyä keskustelemaan lapseen liittyvistä asioista avoimesti.¹¹⁰ Vuoroasuminen toimii parhaiten myös silloin, kun vanhemmat ovat yhdessä tehneet päätöksen vuoroasumisesta, vanhempien kasvatuseriaatteet ovat saman tyyliiset sekä vanhemmat asuvat niin lähekkäin toisiaan, että lapsi pystyy säilyttämään jatkuvasti yhteyden muun muassa kavereihinsa¹¹¹.

¹⁰⁶ Taskinen 2001, 29.

¹⁰⁷ Sinkkonen 2018.

¹⁰⁸ Taskinen 2001, 29.

¹⁰⁹ Mäkijärvi 2014, 73-74.

¹¹⁰ Mäkijärvi 2014, 73.

¹¹¹ Aaltonen 2009, 99.

6.5 Vieraannuttamisoireyhtymä ja vuoroasuminen

Richard A. Gardner on lasten psykiatri, joka on kirjoittanut useita kirjoja, muun muassa avioeroon liittyviä, vanhemmille, lapsille ja terapeuteille. 1980-luvulla Gardner havainnoi lasten huoltajuuskiistoja ja teki havaintoja perheistä, joissa lapset puhuivat pahaa vanhemmasta yhdessä toisen vanhemman kanssa. Gardner havaitsi lapsissa yhteisiä piirteitä ja näin ollen lasten käytös muodosti yhteisen käytösmallin, jota kutsutaan vieraannuttamisoireyhtymäksi (Parental Alienation Syndrome, PAS).¹¹²

Gardnerin mukaan vieraannuttamisoireyhtymään kuuluu kahdeksan oiretta, joista vieraannuttamisoireyhtymä voidaan tunnistaa: 1) panettelukampanja etävanhempaa vastaan, mikä on pitkäjänteistä, ja johon lähivanhempi saa mukaansa lapsen, sukulaiset, ystävät ja viranomaiset, 2) vähäpätöiset perustelut toisen vanhemman torjunnalle eli etävanhemman piirteet, jotka ovat täysin normaaleita tai vain vähän häiritseviä, esitetään niin, että ne olisivat suuria heikkouksia ja tuhoisia lapsille, 3) ambivalenssin puute lapsessa eli lapsi pitää lähivanhempaa hyvänä ja etävanhempaa pahana, eikä suostu muistamaan etävanhemmasta positiivisia asioita, vaikka yhteisiä hyviä kokemuksia olisikin ollut, 4) lapsen mielestä hänen mielipiteensä etävanhemmasta on hänen omansa, vaikka todellisuudessa lähivanhempi on lapsen mielipiteen niin sanotusti muodostanut, 5) lapsen antama lausunto on sanatarkka kopio lähivanhemman puheesta tai ainakin lähellä sitä, 6) lapselta puuttuu syyllisyyden tunne tilanteissa, joissa lapsi käyttäytyy epäasiallisesti etävanhempaa kohtaan, eikä lapsella ole kiitollisuutta etävanhempaa kohtaan, 7) lapsen puhe on mekaanista ja kuin ulkoa opeteltua, lapsi käyttää etävanhemmasta hyvin aikuismaisia termejä, jotka on lähivanhemmalta oppinut sekä 8) vihamielisyys ei kohdistu vain etävanhempaan, vaan myös etävanhemman sukulaisiin ja ystäviin.¹¹³

Vieraannuttamisoireyhtymällä on kolme vaikeusastetta: lievä, keskivaikea ja vaikea.¹¹⁴ Lievä vieraannuttamisoireyhtymä näkyy vain lievästi ja on ohimenevää silloin, kun lapsi siirtyy lähivanhemman luota etävanhemman luokse. Keskivaikeassa vieraannuttamisoireyhtymässä lapsi vastustaa voimakkaasta etävanhemman luokse menoa ja saattaa käyttäytyä etävanhempaa kohtaan törkeästi ja aggressiivisesti niin kauan, kuin lähivanhempi on kuuloetäisyydellä. Lähivanhemman poistuttua lapsi käyttäytyy asiallisesti ja normaalisti etävanhempaa kohtaan. Vaikeassa vieraannuttamisoireyhtymässä lapsi kieltäytyy täysin tapaamasta etävanhempaansa. Lapsen käytös etävanhempaa kohtaan on törkeää, ja mikäli lapsi jostain syystä tapaa

¹¹² Warshak 2012, 58-59.

¹¹³ Gardner 2002, 97; ks. Hannuniemi 2008, 993-994.

¹¹⁴ Gardner 2002, 96.

etävanhemman ja vierailee etävanhemman kotona, pyrkii lapsi muun muassa tuhoamaan etävanhemman omaisuutta.¹¹⁵

Erotilanteissa on hyvin yleistä, että osapuolet reagoivat eroon raskaasti ja käyttäytyvät toista osapuolta kohtaan epäasiallisesti muun muassa puhumalla lapselle toisesta vanhemmasta pahaa, ja näin pyrkivät saamaan lapsen omalle puolelleen. Erotilanteissa on myös normaalia, että alkuun lapsi tapaa vähän etävanhempaansa muun muassa riitojen vuoksi, mutta eroprosessin edetessä ja vanhempien toivuttua erosta lapsen tapaamiset alkavat sujua normaalisti. Vieraannuttamisesta voidaan puhua vasta silloin, kun normalisoituminen on kestänyt vähintään kolme vuotta, eikä normalisoituminen tule tapahtumaan koskaan.¹¹⁶

Vieraannuttamisoireyhtymässä lähivanhempi hyvin usein väittää haluavansa järjestää lapsen ja etävanhemman välisiä tapaamisia, mutta vetoaa lopulta siihen, ettei lapsi halua tavata etävanhempaansa. Todellisuudessa lähivanhempi on koko ajan puhunut lapselle pahaa etävanhemmastaan ja itse estänyt lapsen ja etävanhemman tapaamisen muun muassa väittämällä lapsen olevan kipeä tai järjestämällä juuri tapaamisajankohdaksi lapselle jotain muuta ohjelmaa, kuten harrastukset ja kaverin syntymäpäivät.¹¹⁷

Vieraannuttamisoireyhtymä on vaikeasti tunnistettava, varsinkin jos ei ole hyvää tietämystä vieraannuttamisoireyhtymästä. Vieraannuttamisoireyhtymä on kaksijakoinen käsite sisältäen painostuksen ja aivopesun lisäksi lapsen oman osuuden, kun hän alkaa lähivanhemmasta johdetuista syistä vastustamaan etävanhempaansa. Lapsen oman osuuden vuoksi ilman tietämystä vieraannuttamisoireyhtymästä on hyvin vaikea tunnistaa, milloin lapsen mielipide on aito ja milloin mielipide on syntynyt painostuksesta. Kun lähivanhempi on kerran saanut manipuloitua lapsen etävanhempaa vastaan, ei lapsi suostu tapaamaan etävanhempaansa vaikka lähivanhempi lasta tapaamiseen kannustaisi.¹¹⁸

Suomessa vieraannuttamisoireyhtymä tunnistetaan harvoin. Lasta kuulevat asiantuntijat uskovat lapsen kertomusta, eivätkä ota huomioon kunnollista etävanhempaa, jolla on todellisuudessa hyvä vuorovaikutus lapsen kanssa. Tilanteissa, joissa lapsi vastustaa etävanhemman tapaamista, tulisi seurata lähivanhemman asennetta ja toimia tarkkaan.¹¹⁹

¹¹⁵ Hannuniemi 2008, 994.

¹¹⁶ Hannuniemi 2008, 994-995.

¹¹⁷ Hannuniemi 2008, 995-996.

¹¹⁸ Hannuniemi 2008, 997-998.

¹¹⁹ Hannuniemi 2008, 996.

Kun selvitetään, onko lapsen mielipide aito vai johtuuko se lähivanhemman manipuloinnista, tulee selvittää, mikä aiheuttaa lapsen vastustuksen etävanhempaa kohtaan.

Lapsen mielipiteen aitoutta on syytä epäillä, jos etävanhempi on kunnollinen, lapsen ja etävanhemman suhde on ollut aikaisemmin hyvä, eikä ole näyttöä etävanhemman epäasiallisesta käytöksestä lasta kohtaan. Voidaan pitää lähes mahdottomana, että lapsen ja etävanhemman hyvä suhde muuttuu huonoksi ilman lähivanhemman myötävaikutusta, jos ei ole näyttöä siitä, että etävanhempi olisi jotain pahaa lapselle tehnyt.¹²⁰

Vuoroasumisjärjestelyä ei tulisi toteuttaa, kun on kyse vieraannuttamisoireyhtymästä. Kun lapsi asuu noin puolet ajastaan lähivanhemman luona ja puolet ajastaan etävanhemman luona, on vieraannuttavalla vanhemmalla liikaa aikaa puhua toisesta vanhemmasta pahaa ja pyrkiä vieraannuttamaan lapsi toisesta vanhemmasta. Tällöin vuoroasuminen päättyy usein parin vuoden jälkeen, ja vieraannuttaja saa lähihuollon itselleen ja toinen vanhempi vain tapaamisoikeuden esimerkiksi joka toinen viikonloppu. Lopulta vieraannuttaja pyrkii kaikin keinoin estämään lapsen ja etävanhemman tapaamiset ja yhteydenpidon, joka päättyy helposti siihen, ettei etävanhempi tapaa enää lainkaan lastansa. Jos on kyse vieraannuttamisoireyhtymästä, tulisi vieraannuttavan vanhemman aikaa lapsen kanssa rajoittaa. Tämän voi tehdä esimerkiksi niin, että vieraannuttava vanhempi saa samanlaisen tapaamisoikeuden kuin hän olisi itse valmis antamaan toiselle vanhemmalle, esimerkiksi joka toinen viikonloppu.¹²¹

6.6 Vuoroasumisen vaikutukset lapseen

Lapsen reaktio vanhempien eroon riippuu lapsen iästä, sukupuolesta, temperamentista sekä vanhempien välisestä suhteesta. Ero on lapselle rankka kokemus, mutta toisinaan se voi olla myös helpotus ainakin niissä tilanteissa, kun vanhemmat riitelevät paljon, sillä riitely aiheuttaa lapselle stressiä. Vanhempien hyvä keskusteluyhteys ja yhdessä lapsen asioista päättäminen helpottaa lapsen selviytymistä erosta. Yhteishuoltajuus tilanteissa, joissa vanhemmat riitelevät jatkuvasti, voi olla haitallinen lapselle.¹²²

Lapsen etu on saada pitää läheinen suhde molempiin vanhempiinsa. Läheinen suhde molempiin vanhempiin on lapselle tärkeämpää kuin se, kuinka monta yötä lapsi viettää kummankin vanhemman luona. Vuoroasuminen on hyvin yleinen asumisjärjestely, mutta se ei toimi kaikille. Yksi tärkein asia vuoroasumisjärjestelyn onnistumiseksi on vanhempien välinen yhteistyö; vanhempien täytyy pystyä sopimaan yhdessä lasta koskevista asioista. Vanhempien tulisi

¹²⁰ Hannuniemi 2008, 1006.

¹²¹ Hannuniemi 2008, 1015-1016.

¹²² Sinkkonen 2012, 178-180.

pitää jatkuvasti yhteyttä toisiinsa ja huolehtia, että lapsen asiat ovat koko ajan hallinnassa ja lapsi pystyy käsittelemään vanhempien kanssa niin hyvät kuin huonotkin asiat. Vanhempien tulisi myös asua mahdollisimman lähellä toisiaan, jotta lapsi saisi säilyttää jatkuvasti saman päiväkodin, koulun ja kaverit.¹²³

Vuoroasuminen ei ole paras vaihtoehto aivan pienille lapsille, kuten alle kolmivuotiaille, herkin kehitysvaiheen vuoksi. Vuoroasuminen voi vaarantaa lapsen tarpeen turvallisuuden takaa-vaan ennakoitavuuteen, toistuvuuteen ja kiintymyssuhteeseen. Lapsi tarvitsee kehityksen kannalta pysyviä ihmissuhteita, pysyvän elinympäristön sekä toistuvat ja ennakoitavat rutinit.¹²⁴

Turvallinen kiintymyssuhde on lapsen hyvän kasvun yksi perusta. Lapsen tulee voida ilmaista luottavaisin mielin vanhemmalle kaikki tunteensa, kuten ilon, raivon, pettymyksen ja riippuvuuden. Pelko vanhemman reaktiosta ja hylkäämisestä aiheuttaa lapselle ahdinkoa.¹²⁵ Turvalisesti kiintynyt lapsi tuntee itsensä rakastetuksi ja voi olla täysin oma itsensä. Lapsi uskaltaa tutkia ympäristöään vapaasti, mutta tarpeen tullen uskaltaa tukeutua myös vanhempansa. Mikäli lapsen kiintymyssuhde ei ole turvallinen, pyrkii lapsi itse ratkaisemaan asiansa ja reaktio voi näkyä vuorovaikutuksesta vetäytymisellä tai vanhempaan takertumisella.¹²⁶

Kun lapsia siirretään ensimmäisten ikävuosien aikana paikasta toiseen, eivät he ehdi muodostamaan kiintymyssuhdetta keneenkään, eivätkä välttämättä enää koskaan pysty kiintymyssuhdetta muodostamaan. Tällaiset lapset voivat olla tahdottomia ja apaattisia tai toisaalta jopa kaikkien ystäviä.¹²⁷

6.7 Vuoroasuminen Ruotsissa ja Norjassa

6.7.1 Ruotsi

Ruotsissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetään vanhemmuuslaissa (Föräldrabalken 1949:381). Vanhemmuuslain 14 a §:n mukaan tuomioistuin voi päättää lapsen asumisesta silloin, kun vanhemmat ovat yhteishuoltajia ja toinen vanhempi tai vanhemmat yhdessä hakevat päätöstä tuomioistuimelta. Tuomioistuin voi tehdä päätöksen vuoroasumisesta vaikka vanhemmat sitä vastustaisivat, jos se on lapsen edun mukaista. Edellytyksinä vuoroasumiselle ovat olleet muun muassa vanhempien hyvät välit keskenään sekä vanhempien kodit ovat

¹²³ Sinkkonen 2012, 180.

¹²⁴ Väestöliitto ry 2018, 2.

¹²⁵ Sinkkonen 2008, 270.

¹²⁶ Punamäki 2012, 111.

¹²⁷ Sinkkonen 2001, 64.

lähellä toisiaan.¹²⁸ Vanhemmuuslain 14 a §:n mukaan vanhemmat saavat sopia lapsen asumisesta. Sopimus tulee tehdä kirjallisesti ja vahvistaa sosiaalilautakunnassa. Vuoroasumisen edellytyksenä Ruotsissa on pidetty vanhempien yhteishuoltajuutta, vanhempien hyvää yhteistyötä sekä vanhemmat asuvat kohtuullisen lähellä toisiaan.¹²⁹

Väestökirjanpitolain (Folkbokföringslag 1991:481) 7 a §:n mukaan lapsi, jonka vanhemmat asuvat erillään, ja joka asuu suunnilleen yhtä paljon molemman vanhemman luona, kirjataan virallisesti asumaan siihen paikkaan, jonka vanhemmat yhteisymmärryksessä päättävät. Ruotsissa lapsella voi olla vain yksi virallinen asuinpaikka, joka merkitään väestörekisteriin. Lapsilisään ja elatustukeen on kuitenkin oikeus myös sillä vanhemmalla, jonka luona lapsi ei virallisesti asu. Vuoroasumisjärjestelyssä vanhemmat voivat jakaa keskenään edut.¹³⁰

Vuoroasuminen on Ruotsissa nykyisin hyvin yleinen asumisjärjestely. 80-luvulla vain 1-2 %:lla eroperheiden lapsista oli käytössä vuoroasumisjärjestely¹³¹, kun taas vuonna 2014 tehdyn tutkimuksen mukaan vuoroasumisjärjestely on käytössä jo 35 %:lla eroperheiden lapsista. Yleisimmin vuoroasumisjärjestely on käytössä 7-9 vuotiailla lapsilla ja alle kolme vuotiaat lapset asuvat yleisimmin vain äidin luona.¹³²

6.7.2 Norja

Norjassa lapsen huolto- ja tapaamisoikeudesta säädetään lapsilaissa (Lov om barn og foreldre, barnelova). Lapsilain 36 §:n mukaan vanhemmat voivat yhdessä päättää vuoroasumisesta ja vain erityisen syyn nojalla tuomioistuin voi tehdä päätöksen vuoroasumisesta.

Norjassa vuoroasuminen on koko ajan yleistymässä ja nykyisin noin joka neljäs eroperhe sopii vuoroasumisesta. Vuoroasumisen tärkeimmät edellytykset ovat: 1) vanhemmat ovat keskenään hyvissä väleissä, 2) vanhemmat pystyvät lasta koskevat päätökset tekemään yhdessä sekä 3) vanhempien kodit ovat lähellä toisiaan. Norjassa vuoroasumisesta voi sopia myös laajalla tapaamisoikeudella. Vuoroasuminen ja laaja tapaamisoikeus on käytännössä sama asia, kun lapsi asuu esimerkiksi vuoro viikoin vanhempien luona, mutta erona on se, että vuoroasumisjärjestelyssä vanhempien tulee tehdä lähes kaikki lasta koskevat päätökset yhdessä,

¹²⁸ HE 88/2018, 15.

¹²⁹ ks. esim. HE 88/2018, 15.

¹³⁰ HE 88/2018, 15.

¹³¹ Vuoroasuminen Suomessa ja Ruotsissa.

¹³² Olika familjer lever på olika sätt - om barns boende och försörjning efter en separation 2014, 22-25.

kun taas laajassa tapaamisoikeudessa vanhemmalla, jonka luona lapsi virallisesti asuu, on oikeus tehdä yksin tietyt lasta koskevat päätökset.¹³³

Lapsilain 36 §:n mukaan tuomioistuin voi tehdä päätöksen vuoroasumisesta vain erityisen syyn vuoksi. Ennen tuomioistuimella oli parempi oikeus päättää vuoroasumisesta, mutta lapsen edun vuoksi on katsottu, ettei vuoroasuminen ole lapsen edun mukaista silloin, kun vanhemmat eivät yhdessä voi vuoroasumisesta päättää. Näin ollen, jos tuomioistuin epäilee, ettei vuoroasuminen ole lapsen edun mukaista, ei tuomioistuin vuoroasumisesta päättä.¹³⁴

Norjan väestörekisterilain (Lov om folkeregistrering, folkeregisterloven) 5 luvun 1 §:n mukaan henkilöllä voi olla vain yksi virallinen asuinpaikka. Lain esitöissä on todettu, että vuoroasumisjärjestelyssä lapsen toinen koti tulisi käydä ilmi väestörekisteristä, esimerkiksi lisätietona. Vaikka lapsella olisi väestörekisterissä kaksi asuinpaikkaa, on hänellä silti vain yksi virallinen asuinpaikka, jota käytetään muun muassa tilastojen perustana.¹³⁵

6.8 Kokemuksia vuoroasumisesta

Hannariikka Linnavuori on tehnyt tutkimuksen lasten vuoroasumisen kokemuksista. Hän on haastatellut yhteensä 20 lasta, 12 tyttöä ja 8 poikaa, iältään 8-18 vuotta, joilla on omakohtainen kokemus vuoroasumisesta.¹³⁶ Linnavuori lähetti yhteensä 61 tutkimuspyyntökirjettä kahdessa eri kaupungissa asuville perheille, joille oli laadittu sosiaalitoimistossa kirjallinen huolto- ja tapaamisoikeussopimus. Kirjeeseen reagoi yhteensä 22 perhettä, joista lopulta 15 perhettä osallistui haastatteluun. Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja tutkimuspyyntökirjeessä Linnavuori oli korostanut, että päätös haastatteluun osallistumisesta tulee tehdä yksimielisesti ja lapsen tulee saada osallistua päätöksentekoon.¹³⁷

Tutkimukseen osallistui vain pieni määrä vuoroasumisen kokeneita lapsia, joten tutkimusta ei voida yleistää koskemaan kaikkia lapsia, joita vuoroasuminen koskettaa. Haastatteluun osallistui perheitä, joissa vanhemmilla oli hyvät välit keskenään, mutta myös niitä perheitä, joissa vanhempien välit eivät olleet kunnossa. Epäselvää kuitenkin on, onko haastatteluun osallistuneet vain ne perheet, jotka kokevat vuoroasumisen hyvänä ja onko haastattelusta kieltäytyneiden perheiden kokemukset erilaisia.¹³⁸

¹³³ Prop. 161 L (2015-2016), 7.1; 7.2.

¹³⁴ Prop. 161 L (2015-2016), 7.2.

¹³⁵ Prop. 164 L (2015-2016), 9.4.

¹³⁶ Linnavuori 2007, 60.

¹³⁷ Linnavuori 2009, 150.

¹³⁸ Linnavuori 2009, 165.

Useimmiten vuoroasumisjärjestelyssä päätöksen olivat tehneet vanhemmat, mutta lähes jokainen lapsi oli saanut osallistua päätöksentekoon. Yksi lapsi oli saanut tehdä itse päätöksen vuoroasumisesta, neljä lasta olivat saaneet päättää, kumman luona milloinkin asui ja muut lapset olivat osallistuneet päättämään vuoroasumisen kestosta. Puolet lapsista oli sitä mieltä, että vanhempien tulee tehdä vuoroasumisesta päätös, mutta lapsen mielipide on kuultava, kun taas puolet lapsista olivat sitä mieltä, että heillä tulisi olla oikeus päättää itse asumisjärjestelystä.¹³⁹

Vuoroasuvien lasten vanhemmat asuivat toisistaan 100 metrin - 10 kilometrin päässä. Useimmat lapset kulkivat kahden kodin väliä itsenäisesti viikon tai kahden välein. Noin puolet lapsista vierailivat toisessa kodissa, osa jopa päivittäin, silloin, kun asuivat toisessa kodissa. Jokainen haastatteluun osallistunut koki, että heillä on kaksi kotia. Lapsien mukaan asumisjärjestelyllä ei ollut vaikutuksia koulunkäyntiin, harrastuksiin eikä kavereihin. Ainoastaan niissä tilanteissa, joissa kotien välinen etäisyys oli pitkä, oli kavereiden näkeminen haastavampaa.¹⁴⁰

Lapset kokivat vuoroasumisjärjestelyn olleen itsestään selvää, kun vanhemmat erosivat. Toiset lapsista kokivat muuttamisen ja tavaroiden pakkaamisen olevan raskasta, kun taas toisten mielestä se oli mukavaa vaihtelua. Vuoroasumisen hyviä puolia kuitenkin olivat kaksi kotia, suhteen säilyttäminen molempiin vanhempiin sekä kaikki uudet asiat, joita vuoroasumisen seurauksena sai, kuten lemmikit, tavarat ja kaverit.¹⁴¹

Useimman lapsen vanhempien välinen yhteistyö toimi hyvin, ainoastaan kolmas osa lapsista oli sitä mieltä, että vanhempien välinen yhteistyö voisi toimia paremmin. Osa vanhemmista eivät puhuneet toisilleen lainkaan, kun taas osa piti yhteyttä päivittäin. Lasten toiveena oli, että vanhemmat voisivat olla kavereita keskenään, eivätkä riitelisi, sillä puolet lapsista kertoivat vanhempien riitelevän. Lapset joutuivat toimimaan myös sekä hyvissä että huonoissa väleissä olevien vanhempien viestien välittäjinä. Huonoissa väleissä olevien vanhempien viestin välittäjänä toimiminen ei ollut lasten mielestä miellyttävää.¹⁴²

Lasten mielestä vuoroasumisjärjestelyssä suhde molempiin vanhempiin sekä uusperheeseen olivat hyvät. Lapset usein pyytävät apua uusvanhemmilta, kun taas tärkeät asiat kerrotaan yleensä vain biologisille vanhemmille, erityisesti äidille. Lapset kokivat myös sisarussuhteiden

¹³⁹ Linnavuori 2007, 155.

¹⁴⁰ Linnavuori 2007, 154.

¹⁴¹ Linnavuori 2007, 154.

¹⁴² Linnavuori 2007, 155.

säilyneen ennallaan sekä pääsääntöisesti suhde isovanhempiin ei ollut muuttunut, vaikka ero herättikin isovanhemmissa ristiriitaisia tunteita.¹⁴³

Vaikka lapsilla olikin kaksi kotia, kokivat lähes kaikki lapset heillä olevan vain yksi perhe¹⁴⁴. Perhe on jokaiselle lapselle tärkeä ja puolet haastatteluun osallistuneista lapsista toivoi, että vanhemmat voisivat asua yhdessä, mutta olivat kuitenkin tyytyväisiä vuoroasumisjärjestykseen¹⁴⁵.

Tutkimuksen perusteella lapsen kokemukseen vuoroasumisesta vaikuttivat fyysiset olosuhteet, koti- ja perhekäsitys, lapsi toimijana sekä läheiset ihmissuhteet. Fyysisiä olosuhteita ovat kotien välinen etäisyys, oma tila, tavarat ja muuttaminen. Kotien lyhyt etäisyys toisistaan antaa lapselle mahdollisuuden liikkua vapaammin ja hallita omaa elämää. Oma tila molemmassa kodissa on myös lapselle tärkeä. Toiset jakavat oman tilansa mielellään yhdessä sisarusten kanssa, toiset taas haluavat täysin oman huoneen. Koti- ja perhekäsitys sisältää lapsen tunteet, kokemukset ja mielikuvat niin perheestä kuin kodista. Lapsi toimijana sisältää muun muassa asumisjärjestelyn joustavuuden ja lapsen osallistumisen päätöksentekoon. Lapsen tulee esimerkiksi antaa vierailla toisessa kodissaan asuessaan toisessa kodissa ja hänen mielipidettään tulee kuunnella häntä koskevia päätöksiä tehdessä. Läheisiin ihmissuhteisiin kuuluvat vanhemmat, sisarukset, isovanhemmat ja kaverit sekä vanhempien välinen suhde. Lapselle on tärkeä saada säilyttää kaikki läheiset ihmissuhteensa ja luoda uusia suhteita uusperhetilanteissa ja löytää mahdollisesti myös uusia kavereita. Vanhempien tulisi välttää riitelemistä ja toimia yhteistyössä keskenään. Lapsia harmittavat vanhempien väliset riidat. Lapset tulee pitää erillään vanhempien välisistä riidoista.¹⁴⁶

Linnavuoren tekemä tutkimus vuoroasumisesta on hyvin pieni ja vuoroasumista on muutenkin tutkittu hyvin vähän, joten tutkittavaa edelleen riittää. Tutkittavaa on muun muassa lasten ja vanhempien näkemyseroista, uusien perheenjäsenten kokemuksista sekä vuoroasuvan lapsen läheisten kokemuksista.¹⁴⁷

7 Pohdinta

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on astunut voimaan 1.1.1984¹⁴⁸, joten nyt on jo aika päivittää lainsäädäntö vastaamaan nykypäivää. Yksi lainmuutos koskee vuoroasumista.

¹⁴³ Linnavuori 2007, 156.

¹⁴⁴ Linnavuori 2007, 146.

¹⁴⁵ Linnavuori 2007, 156.

¹⁴⁶ Linnavuori 2007, 156-160.

¹⁴⁷ Linnavuori 2007, 167.

¹⁴⁸ HE 88/2018 vp, 5.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia vaikutuksia, niin juridisesti kuin lapsen terveyteen liittyen, on vuoroasumisen lisäämisellä lainsäädäntöön.

Vuoroasuminen ei ole uusi käsite, vaan se on hyvin yleinen asumisjärjestely ympäri maailman. Vuoroasumisella tarkoitetaan Suomessa lapsen asumisjärjestelyä, jossa lapsi asuu vähintään 40 % kalenterivuodesta toisen vanhemman luona. Suomessa vuoroasuminen on tähän asti järjestetty laajan tapaamisoikeuden perusteella ja joulukuussa 2019 vuoroasuminen on saamassa paikkansa lainsäädännöstä. Vuoroasumisen lisääminen lainsäädäntöön ei käytännössä muuta tämän hetkistä tilannetta kovinkaan paljon. Lapsella voi jatkossakin olla vain yksi virallinen asuinpaikka, mutta vuoroasuminen tullaan kirjaamaan väestötietojärjestelmään.¹⁴⁹

Vuoroasuminen herättää ihmisissä hyvin erilaisia mielipiteitä. Toisten mielestä vuoroasuminen pitäisi olla jokaisen eron jälkeen ensisijainen asumisjärjestely, kun taas toiset ovat sitä mieltä, että vuoroasuminen ei ole missään tapauksessa lapsen edun mukainen ja vuoroasumista ei tulisi koskaan miettiä lapsen asumisjärjestelyksi.

Muun muassa eri asiantuntijoiden lausuntojen sekä lasten omien kokemusten perusteella voidaan katsoa vuoroasumisen olevan hyvä asumisjärjestely, mutta se ei missään nimessä sovellu kaikille. Vuoroasumisen tärkein lähtökohta on vanhempien välinen yhteistyö. Vuoroasumisjärjestelyä ei tulisi miettiä lainkaan tilanteissa, joissa vanhemmat eivät tule toimeen keskenään ja lapset joutuvat toimimaan vanhempien välisten asioiden välikätenä. Näin ollen vanhempien tulisi pystyä keskenään tekemään sopimus lapsen vuoroasumisesta, eikä tuomioistuimen tulisi vuoroasumisesta päättää. Poikkeuksena voidaan pitää vanhempia lapsia, jotka kykenevät toimimaan jo enemmän itsenäisesti, eivätkä vaadi jokaiseen heitä koskevan asian päätöksentekoon vanhempien yhteistyötä. Lasta ei kuitenkaan saa pakottaa toimimaan vanhempien asioiden selvittäjänä ja välikätenä.

Vuoroasuvien lasten vanhempien välisen yhteistyön tulee olla sujuvaa ja vanhempien täytyy yhdessä pystyä päättämään lasta koskevista asioista. Lapsella tulisi olla molemmissa kodeissa samanlaiset säännöt ja vanhempien tulisi yhdessä sopia lapsen kasvatuseriaatteista. Lapselle ei ole hyvä, että toisessa kodissa ei ole minkäänlaisia sääntöjä ja lapsi saa tehdä mitä haluaa ja milloin tahansa, kun taas toisessa kodissa on esimerkiksi tarkat kotiintuloajat ja muut yhteiset säännöt.

Toinen tärkeä vuoroasumisjärjestelyn ehto on, että vanhempien kodit ovat mahdollisimman lähellä toisiaan ja lapsi pystyy kouluikäisenä kulkemaan molemmista kodeista yhtä helposti

¹⁴⁹ HE 88/2018 vp, 20.

kouluun. Lapsen tulee saada säilyttää molemmissa kodeissa sama kaveripiiri, ja tämä on mahdollista vain silloin, kuin vanhemmat asuvat lähekkäin. Molemmista kodeista pitäisi löytyä lapselle myös oma tila, mielellään jopa oma huone, jossa lapsi saa rauhassa viettää aikaa ja säilyttää itselleen tärkeitä asioita.

Kun lapsi asuu esimerkiksi vuoroviikoin vanhempiensa luona, tulee lapselle mahdollistaa yhteydenpito toiseen vanhempaan myös silloin, kun lapsi ei asu vanhemman luona. Lapsen tulisi myös saada liikkua vapaasti kahden kodin välillä ja käydä toisessa kodissaan esimerkiksi hake-
massa tavaroita silloin, kun ei siellä asu. Vapaasti liikkumien kahden kodin välillä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsi saa itse päättää milloin yöpyy kummassakin kodissa, ja että toisessa kodissa pitäisi olla ruokaa lapselle tarjolla silloin, kun lapsi ei siellä asu.

Vuoroasuminen ei sovellu aivan pienelle lapselle lapsen kehityksen vuoksi. Pienet lapset eivät myöskään osaa välttämättä omaa mielipidettään asumisjärjestelyyn ilmaista. Vuoroasumista ei tulisi harkita alle kolme vuotiaille lapsille. Mitä vanhempi lapsi on, sitä paremmin vuoroasuminen voi hänelle sopia. Tämä ei kuitenkaan poissulje tapaamisoikeutta, jossa pieni lapsi satunnaisesti viettää yönsä toisen vanhemman luona. Pienet lapset voisivat viettää esimerkiksi joka toisen viikonlopun toisen vanhemman luona, ja kun lapset kasvavat isommaksi, voisi siirtyä mahdollisuuksien mukaan vuoroasumisjärjestelyyn.

Vuoroasumisjärjestelyssä tulee ottaa huomioon lapsen oma mielipide. Jos lapsi ei tunne molempia kotia omakseen ja lapsi ei halua asua molempien vanhempien kanssa, tulisi lapsen mielipidettä ehdottomasti kuunnella. Poikkeuksena tilanteet, joissa vanhempi on vaikuttanut lapsen mielipiteen muodostamiseen, kuten vieraannuttamisoireyhtymässä. Vieraannuttamisoireyhtymässä vanhempien välit eivät joka tapauksessa olisi niin hyvät, että vuoroasumisjärjestelyä kannattaisi edes harkita. Jos kuitenkin vanhempien välit ovat hyvät, mutta lapsi ei halua asua molempien vanhempien kanssa, tulisi selvittää, mistä lapsen mielipiteen muodostuminen johtuu ja voisiko toisen vanhemman kodin olosuhteita muuttaa niin, että lapsi haluaisi asua molempien vanhempien kanssa.

Lapsella tulee olla molemmissa kodeissa turvallinen kasvuympäristö ja lapsen tulee tuntea olevansa tervetullut molempiin kotiinsa. Uusperheissä lapsen tulee tuntea olevansa perheenjäsen ja lapselle tulee mahdollistaa osallistuminen esimerkiksi uusperheen järjestämälle lomamatkalle.

Lapsen etuudet ja palvelut määräytyvät lapsen virallisen asuinpaikan mukaan. Tämäkin vahvistaa sitä, että vanhempien tulisi asua lähellä toisiaan ja etenkin samalla paikkakunnalla, jottei ongelmia tule esimerkiksi päiväkodin ja koulun kanssa. Tämän hetkisen lain mukaan asumistukea voi saada vain se vanhempi, jonka luona lapsi virallisesti asuu. Mikäli käytössä on vuoroasumisjärjestely, tulisi molemmalle vanhemmalla mahdollistaa asumistuki. Asumistuen määrää laskettaessa voisi ottaa huomioon vuoroasumisen esimerkiksi niin, että vuoroasumisen

vuoksi vanhemman asumistuki on pienempi kuin se olisi tilanteessa, jossa lapsi asuu koko ajan vanhemman luona. Myös Kelan maksama lapsilisä tulisi vuoroasumisjärjestelyssä maksaa suoraan molemmille vanhemmille.

Etuuksiin on mahdollisesti tulossa muutos jo hyvinkin pian. Muun muassa sosiaali- ja terveysministeriössä työskennellyt poikkihallinnollinen työryhmä on ottanut kantaa sosiaaliturvaan vuoroasumisjärjestelyssä, ja ehdottanut muutoksia lainsäädäntöön. Uusi hallitusohjelma julkaistiin 3.6.2019 ja hallitusohjelmassa on huomioitu vuoroasuminen. Hallitusohjelman mukaan lapselle mahdollistetaan kaksi tasavertaista osoitetta. Tavoitteena on parantaa lapsiperheiden asemaa sekä edistää lapsi- ja perheystävällisyyttä. Vuoroasuvien lasten perheiden asemaa asumistuessa sekä muussa sosiaaliturvassa tullaan parantamaan.¹⁵⁰ Muutokset tukevat vuorovanhemmuita, mahdollistavat vuoroasumisjärjestelyn yhä useammalle lapselle sekä mahdollisesti myös vähentävät huoltajuuskiistoja.

Vanhempien välillä kiistaa aiheuttaa hyvin usein elatustuki. Jos vanhemmat sopivat keskenään vuoroasumisesta, ei kummankaan vanhemman tulisi maksaa toiselle elatustukea. Vuoroasumisjärjestelyssä molemmat vanhemmat ovat vastuussa omista asumiskustannuksistaan sekä kustannuksista, joita syntyy, kun lapsi asuu vanhemman luona. Vanhempien tulee yhdessä päättää ja sopia lapsen harrastuksista, ja myös maksaa harrastukset puoliksi. Sama koskee myös muun muassa lapsen vaatteita ja koulutarvikkeita. Kun vanhemmat yhdessä vastaavat lapsen menoista, ei ole perustetta elatustuelle, vaikka toinen vanhemmista tienaisi enemmän.

Lapsen tulee saada säilyttää läheiset ihmissuhteensa. Perheissä, joissa on useampi kuin yksi lapsi, on vuoroasumisjärjestelyä mietittävä jokaisen lapsen kohdalla erikseen. Vaikka yhdelle lapselle vuoroasuminen on hyvä vaihtoehto, ei toiselle lapselle vuoroasuminen välttämättä sovellu lainkaan. Tällaisissa tilanteissa tulee ottaa huomioon lasten väliset suhteet. Jos lapsilla on keskenään hyvin läheiset suhteet, ei ole lapsen edun mukaista erottaa lapsia toisistaan pitkäksi aikaa. Näin ollen, jos vuoroasuminen ei sovellu yhdelle lapselle, ei vuoroasumisesta tulisi sopia kenenkään lapsen kohdalla.

Vuoroasuminen on mahdollista järjestää myös niin, että lapsi asuu aina samassa paikassa ja vanhemmilla on erilliset omat asunnot. Tämä mahdollistaisi lapselle sen, että kasvuympäristö pysyy koko ajan samana, koko ajan ei tarvitse muuttaa ja kaveripiiri on koko ajan sama. Kyseinen järjestely voi kuitenkin olla kalliimpi vaihtoehto, sillä kumpikin vanhempi joutuisi

¹⁵⁰ Osallistava ja osaava Suomi - sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta 2019, 87, 144, 156-157.

maksamaan kahdesta asunnosta. Kyseistä asumisjärjestelyä voi hankaloittaa myös uusi puoliso tai lemmikkieläimet. Kaikkien kannalta voi lopulta olla parempi, että lapsella on kaksi kotia.

Tiivistetysti voidaan todeta, että vuoroasuminen on mahdollinen ja hyvä asumisjärjestely, kun vanhempien yhteistyö toimii, vanhempien kodit ovat lähellä toisiaan, lapsi ei ole aivan pieni ja lapsi haluaa asua molempien vanhempien kanssa. Kun vuoroasuminen lisätään lainsäädäntöön, vaikuttaa tämä juridisesti niin, että vanhemmat voivat päättää vuoroasumisesta tai tuomioistuin voi määrätä vuoroasumisesta, ja vuoroasuminen tullaan merkitsemään väestötietojärjestelmään. Lapsen terveyteen liittyviä vaikutuksia ei voida yleistää, sillä jokainen lapsi on erilainen ja jokaisen lapsen kohdalla vuoroasumista tulee pohtia erikseen.

Lähteet

Kirjallisuus & artikkelit

Aaltonen, A. 2009. Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa. Helsinki: Edita.

Aaltonen, A. 2015. Huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimessa. Helsinki: Kauppakamari.

Aarnio, A. 2014. Oikeutta etsimässä. Helsinki: Talentum.

Gardner, R. 2002. Parental Alienation Syndrome vs. Parental Alienation: Which Diagnosis Should Evaluators Use in Child-Custody Disputes? *The American Journal of Family Therapy*.

Gottberg, E. 2013. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. 7. ajantasaistettu painos. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Hakalehto, S. 2018. Lapsioikeuden perusteet. Helsinki: Alma Talent.

Hakalehto-Wainio, S. 2013. Lapsen oikeudet ja lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksessa. Teoksessa Hakalehto-Wainio, S. & Nieminen, L. Lapsioikeus murroksessa. Helsinki: Helsingin Kamari.

Hannuniemi, A. 2008. Lapsen tahdonmuodostus ja vieraannuttamisoireyhtymä huolto- ja ta-paamisoikeuskäytännössä. *Defensor Legis* N:o 6/2008.

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. 2. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Kangas, U. 2012. Perhe- ja perintöoikeuden alkeet. 2. uudistettu painos. Helsinki: Forum Iuris.

Kangas, U. 2013. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.

Linnavuori, H. 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Linnavuori, H. 2009. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Teoksessa Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Mäkijärvi, L. 2014. Kahden kodin lapset. Jyväskylä: Docendo.

Olika familjer lever på olika sätt - om barns boende och försörjning efter en separation. 2014. Demografiska rapporter 2014:1. Statistiska centralbyrån.

Punamäki, R. 2012. Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiintymyssuhteet. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: Sanoma Pro.

Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: Werner Söderström.

Sinkkonen, J. 2012. Kiintymyssuhdenäkökulma vanhempien avo- tai avioeroon. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: Sanoma Pro.

Taskinen, S. 2001. Lapsen etu erotilanteissa. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.

Warshak, R. 2012. Eromyrkky. Kuinka suojella lasta avioerotilanteessa. Juva: Bookwell.

Virallislähteet

Etävanhempien liitto ry:n asiantuntijalausunto. 2019. Etävanhempien liitto ry. Viitattu 14.3.2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-226344.pdf>

Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999

Kemppainen, O. 2018. Hallituksen esitys laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 88/2018 vp) - vastine lakivaliokunnalle. Oikeusministeriö. Viitattu 13.3.2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-226342.pdf>

Kurttila, T. & Helander, M. 2018. Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle. Lapsiasiavaltuutettu. Viitattu 14.3.2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-222031.pdf>

HE 252/2006 Hallituksen esitys eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 88/2018 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Hytönen, A. 2018. Lausunto lakivaliokunnalle. Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri/Keski-Suomen oikeusaputoimisto. Viitattu 14.3.2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-209850.pdf>

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lapsen huol-
lost ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
2018. Lastensuojelun Keskusliitto. Viitattu 15.3.2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-222245.pdf>

Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto 2018. Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry. Viitattu
14.3.2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-222252.pdf>

Miesjärjestöjen keskusliiton asiantuntijalausunto. 2018. Miesjärjestöjen keskusliitto ry. Vii-
tattu 14.3.2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-211183.pdf>

Mäkelä, J. 2018. Lausunto. Viitattu 15.3.2019

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-223212.pdf>

Osallistava ja osaava Suomi - sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta.
2019. Valtioneuvosto. Helsinki.

Parsons, A. 2018. Vuoroasuminen ja sosiaaliturvaetuudet. Sosiaali- ja terveysministeriö. Vii-
tattu 15.3.2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-222895.pdf>

Pere, P. 2018. Jotta lapsen oikeus molempiin vanhempiin toteutuisi. Isät lasten asialla. Vii-
tattu 14.3.2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-210364.pdf>

Prop. 161 L (2015-2016). Proposisjoner til Stortinget. Regjeringen.

Prop. 164 L (2015-2016). Proposisjoner til Stortinget. Regjeringen.

Sinkkonen, J. 2018. Asiantuntijalausunto lakivaliokunnalle. Viitattu 21.3.2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-219967.pdf>

Suomen vanhempainliitto 2018. Viitattu 14.3.2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-216356.pdf>

Valiokunnan lausunto StVL 6/2018 vp.

Valiokunnan mietintö LaVM 12/2018 vp.

Väestöliitto ry. 2018. Viitattu 13.3.2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-222326.pdf>

YK:n lapsen oikeuksien sopimus 60/1991

Lainsäädäntö

Kotikuntalaki 201/1994

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983

Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 619/1996

Lastensuojelulaki 417/2007

Passilaki 671/2006

Suomen perustuslaki 731/1999

Muut lähteet

Avioerot. 2019. Väestöliitto. Viitattu 12.3.2019.

http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/parisuhteet_ja_seksuaalisuus/avioerot/

Eronneisuus lapsiperheissä. 2019. Väestöliitto. Viitattu 12.3.2019.

http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/perheet/eronneisuus_lapsiperheissa/

Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2017. 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.3.2019.

<https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lapsen-elatus-ja-huolto>

Lapsen etu. 2018. Väestöliitto. Viitattu 18.3.2019.

http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/avio-ja_avoliiton_lakitieto/lapsen_etu/

Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen. 2017. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.3.2019.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/lapsen-asema-erotilanteessa/lapsen-huolto-tapaaminen-ja-asuminen>

Vuoroasuminen Suomessa ja Ruotsissa. Elatusvelvollisten Liitto ry. Viitattu 30.3.2019

<http://www.elatusvelvolliset.fi/index.php/ajankohtaista/108-vuoro>